

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра обліку та аудиту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз складових
власного капіталу»

за матеріалами ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

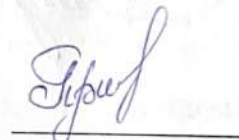
Здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня, II курсу,
групи ОМОЗ-24-1,
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»
освітня програма «Облік і
оподаткування в управлінні
підприємницькою діяльністю»

підпис здобувача вищої
освіти

Бодун В. В..

Науковий керівник

підпис

Гуріна Н. В.,
к.е.н., доцент

Гарант освітньо-
професійної програми

підпис

Колісник О. П.,
к.е.н., доцент

Допущено до захисту за рішенням
кафедри обліку та аудиту
протокол від «12» 01 2026 № 12

підпис

Лісовий А. В.,
д.е.н., професор

Ірпінь – 2026

Реєстрація №

2 23.01.2026

(дата)

(підпис відповідальної особи)

Результати перевірки

до захисту

(до захисту, на доопрацювання)

23.01.26

(дата)

(підпис)

Результат захисту

4/100%

(оцінка)

06.02.2026

(дата)

(підпис)

Голова комісії:

(підпис)

Т. Г. Камінська

(ініціали, прізвище)

Члени комісії:

(підпис)

О. П. Колісник

(ініціали, прізвище)

(підпис)

В. М. Метелиця

(ініціали, прізвище)

(підпис)

Б. М. Занько
(ініціали, прізвище)

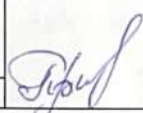
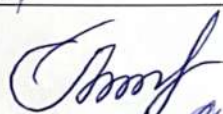
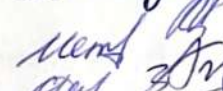
Секретар комісії:

(підпис)

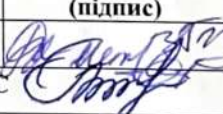
Д. Л. Судак

(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.Б.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст роботи (наукова і практична значимість роботи, її наукова новизна, глибина дослідження, здатність екстраполяції теоретичних висновків до практичних ситуацій, наявність сильних і слабких сторін, логічність та послідовність викладення матеріалу тощо)	від 0 до 30	25		
2. Рівень підготовки здобувача (володіння професійною термінологією, вміння здійснювати аналіз, приймати рішення, вносити пропозиції тощо)	від 0 до 10	10		
3. Ставлення здобувача до виконаної роботи (дотримання календарного плану, урахування пропозицій і зауважень наукового керівника, оформлення роботи тощо)	від 0 до 10	10		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	45		
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 15	15		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 30	25		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	40		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	85		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.Б.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
85	B	4 (добре)	06.02.2026	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра обліку та консалтингу
Спеціальність, 071 «Облік і оподаткування»
ОП «Облік і оподаткування в управлінні підприємницькою діяльністю»

Затверджую

Завідувач кафедри О.П. Коженік

« 28 » 11 2024 р.

Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти

Бодун Вікторії Володимирівні

1. Тема роботи: «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз складових власного капіталу» за матеріалами ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Затверджена наказом ректора від 04.12.2024 р. № 1818

2. Строк здачі закінченої роботи: 16.12.2025 р.

3. Цільова установка:

Мета роботи полягає у вдосконаленні обліку, контролю і аналізу складових власного капіталу досліджуваного підприємства.

Об'єкт дослідження – складові власного капіталу на прикладі ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

Предмет дослідження – організаційно-методичні аспекти обліку, контролю і аналізу складових власного капіталу згідно вимог НІІ(С)БО.

Вихідні дані до роботи:

Законодавчі і нормативні документи, наукова і навчальна література, первинні документи, облікові регістри та форми звітності досліджуваного підприємства.

4. Вихідні дані до роботи звітність підприємства

5. Перелік графічного матеріалу: 21 таблиць, 9 рисунків.

6. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом): ВСТУП
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ. 1.1. Економічна сутність власного капіталу та характеристика його складових. 1.2. Особливості формування та нормативно-правове регулювання власного капіталу акціонерних товариств. Висновки до першого розділу. РОЗДІЛ 2. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПРАТ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД». 2.1. Облікова політика щодо формування складових власного капіталу у акціонерного товариства. 2.2. Організація і методика обліку складових власного капіталу і розрахунків із власниками (засновниками). 2.3. Відображення інформації про власний капітал у фінансовій звітності акціонерного товариства. Висновки до другого розділу. РОЗДІЛ 3. КОНТРОЛЬ І АНАЛІЗ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ТА НАПРЯМИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ НА ПРАТ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД». 3.1.

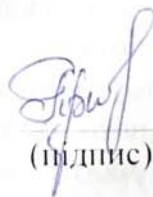
Організаційно-методичні аспекти контролю за формуванням та рухом власного капіталу. 3.2. Аналіз динаміки, структури та ефективності використання власного капіталу підприємства. 3.3. Напрями удосконалення обліково-аналітичного забезпечення власного капіталу. Висновки до третього розділу. **ВИСНОВКИ СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.**

7. Календарний план виконання роботи

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел та складання плану роботи	21.10.- 25.10.2024 р.	21.10.- 25.10.2024 р.
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання її керівнику	15.05.2025 р.	15.05.2025 р.
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання її керівнику	30.09.2025 р.	30.09.2025 р.
4.	Підготовка третього розділу роботи та подання її керівнику	01.12.2025 р.	01.12.2025 р.
5.	Підготовка вступу та висновків	09.12.2025 р.	09.12.2025 р.
6.	Доопрацювання з урахуванням зауважень керівника	16.12.2025 р.	16.12.2025 р.
7.	Попередній захист роботи	26.12.2025 р.	26.12.2025 р.
8.	Перевірка роботи на плагіат	14.01.2026 р.	14.01.2026 р.
9.	Отримання відгуку керівника роботи	20.01.2026 р.	20.01.2026 р.
10.	Отримання зовнішньої рецензії	27.01.2026 р.	27.01.2026 р.
11.	Допуск до захисту зав. кафедрою	30.01.2026 р.	30.01.2026 р.
12.	Захист роботи	06.02.2026 р.	06.02.2026 р.

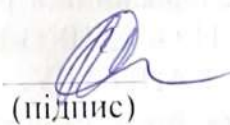
Дата видачі завдання 25.10.2024 р.

9. Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

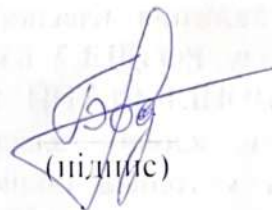
Гуріна І.В.
(прізвище,
ініціали)

10. Гарант освітньо-професійної програми

(підпис)

Колісник О.І.
(прізвище,
ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

(підпис)

Бодун В.В.
(прізвище,
ініціали)

Факультету податкової справи, обліку та аудиту

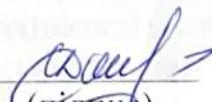
Кафедра обліку та аудиту

ДОВІДКА
про перевірку кваліфікаційної роботи (проєкту)
на академічний плагіат

1.	ПІБ автора твору	Бодун Вікторія Володимирівна
2.	ПІБ наукового керівника	Гуріна Н. В.
3.	Тип роботи, що перевіряється (курсова, кваліфікаційна робота (проєкт))	Кваліфікаційна робота
4.	Тема роботи	Бухгалтерський облік, контроль і аналіз складових власного капіталу
5.	Рік написання	2025
6.	Оригінальний текст у роботі складає %	88,37%
7.	Схожість %	11.63%
8.	Цитати%	8.76%

Відповідальна особа

Судак Д. Л.
(П.І.Б.)

(підпис)

АНОТАЦІЯ
на кваліфікаційну роботу
на тему: «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз складових
власного капіталу»

Мета роботи полягає у вдосконаленні обліку, контролю і аналізу складових власного капіталу досліджуваного підприємства.

Завданнями роботи є:

- визначити економічну сутність власного капіталу та надати характеристику його складових;
- визначити особливості формування та нормативно-правового регулювання власного капіталу акціонерних товариств;
- розкрити облікову політику щодо формування складових власного капіталу у акціонерного товариства;
- дослідити організацію і методику обліку складових власного капіталу і розрахунків із власниками (засновниками);
- описати відображення інформації про власний капітал у фінансовій звітності акціонерного товариства;
- систематизувати організаційно-методичні аспекти контролю за формуванням та рухом власного капіталу;
- проаналізувати динаміку, структуру та ефективність використання власного капіталу підприємства;
- визначити напрями удосконалення обліково-аналітичного забезпечення власного капіталу.

Предметом кваліфікаційної роботи є організаційно-методичні аспекти обліку, контролю і аналізу складових власного капіталу згідно вимог НП(С)БО.

Об'єктом кваліфікаційної роботи складові власного капіталу на прикладі ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

Базою дослідження виступає ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

За результатами дослідження сформульовані пропозиції, які запропоновані для застосування у діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» щодо вдосконалення системи бухгалтерського обліку, контролю та аналізу власного капіталу. Реалізація запропонованих у роботі методичних підходів сприятиме підвищенню ефективності управління власним капіталом та удосконаленню інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень.

Одержані результати можуть бути використані при організації обліку на ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

Робота містить: 76 сторінок основного тексту, 21 таблицю, 9 рисунків, 9 формул, 45 використаних джерел, 9 додатків.

Ключові слова: власний капітал, облік складових власного капіталу, звіт про власний капітал, контроль власного капіталу, аналіз власного капіталу.

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2024-2025 рр.

Рік захисту роботи: 2026 р.

ANNOTATION
on qualifying work on a theme:
«Accounting, control, and analysis of components
of equity capital»

The purpose of this work is to improve the accounting, control, and analysis of the components of equity capital of the enterprise under study.

The objectives of this work are:

- to determine the economic essence of equity capital and characterize its components;
- to identify the features of the formation and regulatory and legal regulation of equity capital of joint-stock companies;
- to disclose the accounting policy for the formation of equity components in a joint-stock company;
- to study the organization and methodology of accounting for equity components and settlements with owners (founders);
- to describe the reflection of information about equity in the financial statements of a joint-stock company;
- systematize the organizational and methodological aspects of control over the formation and movement of equity capital;
- analyze the dynamics, structure, and effectiveness of the use of the enterprise's equity capital;
- identify areas for improvement in the accounting and analytical support of equity capital.

The subject of the qualification work is the organizational and methodological aspects of accounting, control, and analysis of equity components in accordance with the requirements of the National Accounting Standards (NAS).

The object of the qualification work is equity components using the example of PJSC «Ternopil Milk Plant».

The basis of the research is PJSC «Ternopil Milk Plant».

Based on the results of the research, proposals have been formulated for application in the activities of PJSC «Ternopil Milk Plant» to improve the system of accounting, control, and analysis of equity capital. The implementation of the methodological approaches proposed in the work will contribute to improving the efficiency of equity capital management and improving the information support for the management decision-making process.

The results obtained can be used in the organization of accounting at PJSC «Ternopil Milk Plant».

The work contains: 76 pages of main text, 21 tables, 9 figures, 9 formulas, 45 sources used, 9 appendices.

Keywords: equity capital, accounting for components of equity capital, equity capital report, equity capital control, equity capital analysis.

Year of qualification work: 2024-2025.

Year of thesis defense: 2026.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ	10
1.1. Економічна сутність власного капіталу та характеристика його складових	10
1.2. Особливості формування та нормативно-правове регулювання власного капіталу акціонерних товариств	16
Висновки до першого розділу	22
РОЗДІЛ 2. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПРАТ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД»	23
2.1. Облікова політика щодо формування складових власного капіталу акціонерного товариства	23
2.2. Організація і методика обліку складових власного капіталу і розрахунків із власниками (засновниками)	29
2.3. Відображення інформації про власний капітал у фінансовій звітності акціонерного товариства	37
Висновки до другого розділу	43
РОЗДІЛ 3. КОНТРОЛЬ І АНАЛІЗ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ТА НАПРЯМИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ НА ПРАТ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД»	44
3.1. Організаційно-методичні аспекти контролю за формуванням та рухом власного капіталу	44
3.2. Аналіз динаміки, структури та ефективності використання власного капіталу підприємства	52
3.3. Напрями удосконалення обліково-аналітичного забезпечення власного капіталу	65
Висновки до третього розділу	70
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. В умовах сучасного економічного розвитку України власний капітал є ключовою складовою фінансової стабільності підприємства. Саме він забезпечує незалежність суб'єкта господарювання від зовнішніх джерел фінансування, визначає його інвестиційну привабливість і здатність ефективно функціонувати у конкурентному середовищі. Правильна організація бухгалтерського обліку власного капіталу дозволяє своєчасно формувати достовірну інформацію про його стан та динаміку, що є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Важливим аспектом є також здійснення контролю за формуванням, використанням та змінами у структурі власного капіталу. Контроль сприяє запобіганню помилок, фінансових зловживань і забезпечує дотримання чинного законодавства у сфері бухгалтерського обліку.

Крім того, проведення глибокого економічного аналізу складових власного капіталу дає можливість оцінити фінансову стійкість підприємства, ефективність управління ресурсами та потенціал подальшого розвитку. Саме тому тема дослідження є актуальною, адже комплексний підхід до обліку, контролю й аналізу складових власного капіталу забезпечує підвищення прозорості фінансової звітності та зміцнення позицій підприємства на ринку.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у вдосконаленні обліку, контролю і аналізу складових власного капіталу досліджуваного підприємства.

Завдання кваліфікаційної роботи передбачають розкриття таких питань:

- визначити економічну сутність власного капіталу та надати характеристику його складових;
- визначити особливості формування та нормативно-правового регулювання власного капіталу акціонерних товариств;
- розкрити облікову політику щодо формування складових власного капіталу у акціонерного товариства;

- дослідити організацію і методику обліку складових власного капіталу і розрахунків із власниками (засновниками);
- описати відображення інформації про власний капітал у фінансовій звітності акціонерного товариства;
- систематизувати організаційно-методичні аспекти контролю за формуванням та рухом власного капіталу;
- проаналізувати динаміку, структуру та ефективність використання власного капіталу підприємства;
- визначити напрями удосконалення обліково-аналітичного забезпечення власного капіталу.

Ступінь вивчення проблеми в економічній літературі. У науковій літературі питання сутності та економічної природи власного капіталу висвітлені у працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Серед українських учених слід відзначити внесок М. І. Бондаря, Ф. Ф. Бутинця, С. Ф. Голова, В. М. Жука, С. Ф. Легенчука, Л. А. Лахтіонової, Л. В. Нападовської, В. В. Сопко, Л. В. Чижевської, які розглядають власний капітал як економічну категорію, що характеризує залишкову вартість активів підприємства після вирахування зобов'язань.

Проблеми контролю та економічного аналізу власного капіталу розглянуті у роботах О. В. Олійник, О. С. Рубцової, Т. М. Момот, Г. В. Савицької, Л. Г. Ловінської, Є. В. Мниха, які підкреслюють значення системи контролю для забезпечення достовірності облікових даних та пропонують методики оцінювання ефективності використання капіталу, динаміки його структури та впливу на фінансову стійкість підприємства.

Попри значну кількість досліджень, в економічній літературі залишаються невирішені питання, пов'язані з інтеграцією облікових, контрольних і аналітичних процедур у єдину інформаційну систему управління капіталом. Актуальним залишається також питання адаптації методичних підходів до обліку та аналізу власного капіталу до сучасних умов цифровізації бухгалтерського обліку та розвитку фінансових технологій.

Об’єктом кваліфікаційної роботи є складові власного капіталу на прикладі ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

Предметом кваліфікаційної роботи виступають організаційно-методичні аспекти обліку, контролю і аналізу складових власного капіталу згідно вимог НП(С)БО.

Базовим підприємством за матеріалами якого проводилося дослідження, є – Приватне акціонерне товариство «Тернопільський молокозавод» (далі - ПрАТ «Тернопільський молокозавод»), яке засноване у 1957 році та з того часу впевнено розвиває свою діяльність у молочній промисловості. Продукція підприємства випускається під торговою маркою «Молокія».

Асортимент бренду налічує понад 80 найменувань у різних категоріях: молоко, йогурти, кефір, сметана, сир, вершкове масло та інші молочні вироби. Виробничі потужності заводу відповідають сучасним міжнародним стандартам якості та безпеки, підтверджені сертифікацією ISO 22000:2018.

Основні показники економічної діяльності товариства узагальнено у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні показники економічної діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2023-2024 рр.

Показники діяльності	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення
Зареєстрований капітал, тис. грн.			
Додатковий капітал, тис. грн			
Резервний капітал, тис. грн			
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток), тис. грн			
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) тис грн.			+810375
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) тис. грн.			+903034
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток), тис. грн.			-175183
Витрати на оплату праці, тис. грн.			+109589
Середньооблікова чисельність працюючих, чол.			+48
Середньомісячна заробітна плата, грн			+6254

складено автором за даними ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

У процесі порівняльного аналізу фінансово-господарських показників підприємства за 2023 - 2024 роки виявлено певні тенденції у динаміці основних результативних параметрів діяльності.

Зареєстрований, додатковий та резервний капітал у звітному періоді залишилися незмінними, що свідчить про відсутність змін у структурі власного капіталу підприємства. Зокрема, зареєстрований капітал становив 15 800 тис. грн, додатковий – 19 200 тис. грн, а резервний – 1 278 тис. грн.

Нерозподілений прибуток зменшився на 61 991 тис. грн, що зумовлено формуванням чистого збитку у 2024 році. У 2023 році підприємство отримало чистий прибуток у розмірі 113 192 тис. грн, тоді як у 2024 році зафіксовано чистий збиток у розмірі 61 991 тис. грн. Таким чином, абсолютне відхилення за цим показником становить – 175 183 тис. грн, що свідчить про суттєве погіршення фінансових результатів.

Чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг зріс на 810 375 тис. грн (з 4 038 979 тис. грн у 2023 р. до 4 849 354 тис. грн у 2024 р.), що вказує на розширення обсягів діяльності та збільшення ринкової активності підприємства. Однак одночасно спостерігається суттєве зростання собівартості реалізованої продукції – на 903 034 тис. грн (з 3 480 057 тис. грн до 4 383 091 тис. грн), що негативно вплинуло на прибутковість підприємства.

Витрати на оплату праці збільшилися на 109 589 тис. грн (з 416 733 тис. грн до 526 322 тис. грн), що може бути зумовлено як підвищенням рівня заробітної плати, так і незначним приростом чисельності персоналу. Середньооблікова чисельність працюючих зросла на 48 осіб (з 1 188 до 1 236), а середньомісячна заробітна плата підвищилася на 6 254 грн (з 29 232 грн до 35 486 грн).

Отже, результати аналізу свідчать про те, що у 2024 році підприємство продемонструвало зростання обсягів реалізації та підвищення рівня оплати праці, однак через випереджальне зростання витрат порівняно з доходами відбулося зниження фінансових результатів до рівня збитковості. Це вказує на

необхідність оптимізації виробничих витрат та підвищення ефективності використання ресурсів для відновлення прибутковості у наступних періодах.

Методичні прийоми дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи використано загальнонаукові та спеціалізовані методи дослідження: аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, аналогію, статистичний метод, метод абсолютних та відносних різниць, порівняльний метод, графічний метод, розрахунково-аналітичний метод, метод групувань, метод середніх величин, горизонтальний і вертикальний аналіз.

Наукова новизна одержаних результатів обґрунтовує теоретичне та практичне розв'язання комплексу завдань, пов'язаних з удосконаленням методики та організації обліку, контролю та аналізу власного капіталу з метою підвищення ефективності його управління.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх застосування у діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» для вдосконалення системи бухгалтерського обліку, контролю та аналізу власного капіталу. Реалізація запропонованих у роботі методичних підходів сприятиме підвищенню ефективності управління власним капіталом та удосконаленню інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень.

Джерела дослідження. Нормативно-правові акти України, що регламентують порядок ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності та організацію внутрішнього контролю, а також наукові та фахові публікації авторів, присвячені проблемам обліку, контролю й аналізу складових власного капіталу підприємства; фінансова звітність ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2023–2024 роки, що використовувалися для проведення аналізу динаміки, структури та ефективності використання власного капіталу.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота налічує 76 сторінок основного тексту, 21 таблицю, 9 рисунків, 9 формул, 45 використаних джерел, 9 додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

1.1. Економічна сутність власного капіталу та характеристика його складових

У сучасних умовах господарювання особливе значення має формування та ефективне управління власним капіталом, адже саме від цього залежить рівень рентабельності підприємства та перспективи його подальшого розвитку. Тому важливо вдосконалювати систему управління капіталом підприємства, оскільки створення й зміцнення належної фінансово-ресурсної бази є ключовою передумовою сталого економічного зростання.

В економічній літературі термін «капітал» вважається найбільш досліджуваною категорією і одночасно суперечливою з приводу твердження.

Як свідчить аналіз наукових підходів, єдиного трактування поняття «капітал» не існує. Дослідники по-різному розуміють його сутність, розглядаючи капітал як сукупність фінансових, матеріальних або інших ресурсів, що використовуються у процесі господарської діяльності. У більшості визначень капітал постає як певне реальне майно чи активи, які мають здатність брати участь у виробничому процесі, створювати нові товари, забезпечувати надання послуг та приносити дохід їхньому власнику. Таким чином, капітал виступає не лише економічною категорією, а й одним із ключових факторів розвитку підприємства та підвищення його конкурентоспроможності.

Власний капітал є важливою складовою капіталу підприємства, що відображає частину майна, сформовану за рахунок внесків власників і отриманого прибутку. Він забезпечує фінансову стійкість підприємства, слугує джерелом самофінансування та основою для його подальшого розвитку.

Трактування власного капіталу науковцями згруповано в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Трактування різними авторами поняття «власний капітал»

№ з/п	Автор	Визначення
1.	Бержанір І. А.	«Власний капітал суб'єкта господарювання – це власні кошти, внесені його засновниками, а також суми реінвестованого чистого прибутку, що використовуються для формування активів підприємства у грошовій або матеріальній формі» [1].
2.	Гуріна Н. В., Яригіна А. В.	«Власний капітал – це сума коштів підприємства, яка була отримана ним у результаті здійснення діяльності або у вигляді внесків власників (учасників) чи у якості реінвестування чистого прибутку» [2].
3.	Дробязко С. І.	«Власний капітал виступає не лише підґрунтям створення підприємства, а й фактором його стабільності, ефективності діяльності, конкурентоспроможності та інвестиційної активності» [3].
4.	Лахтіонова Л. А.	«Власний капітал – це різниця між загальними джерелами фінансування та позиковими джерелами фінансових ресурсів (довгостроковими зобов'язаннями та забезпеченнями; поточними зобов'язаннями та забезпеченнями; зобов'язаннями, пов'язаними з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття)» [4].
5.	Мардус Н. Ю., Козаченко Д. М.	«Власний капітал визначається як фактична чиста вартість підприємства, що включає вкладений його засновникам капітал у розмірі вартості активів та інвестований капітал у підприємство, а також прибутком, інвестиціями для капітальних вкладень, резервами майбутніх витрат і ризиків» [5].
6.	Погрішук Г. Б., Волощук Р. Є.	«Власний капітал - самозростаюча вартість, втілена в інвестованих і накопичених фінансових ресурсах, що належать підприємству на правах власності та використовуються як джерело фінансування господарської діяльності» [6].
7.	Сторожук Т. М., Дружинська Н. С.	«Власний капітал – це власні джерела фінансування підприємства, які без визначення строку повернення внесені його засновниками (учасниками) або залишені ними на підприємстві з чистого прибутку» [7].
8.	Щендригоренко М. Т., Гейєр Е. С., Шевченко Л. Я.	«Сума власного капіталу – це абстрактна вартість майна, яка не відображає поточну вартість прав власників підприємства» [8].

Джерело: узагальнено автором за даними [1-8]

Як свідчать дані табл. 1.1, серед науковців відсутня єдність у підходах до визначення поняття «власний капітал». Одні дослідники розглядають його як власні джерела фінансування підприємства або як джерело формування його майна, тоді як інші – як сукупну вартість активів підприємства, що належать йому на правах власності.

С. І. Дробязко, визначає власний капітал як фактор стабільності та ефективності діяльності [3].

Автори Сторожук Т. М. та Дружинська Н. С., визначають його як власні джерела фінансування [7].

А науковці Погріщук Г. Б. та Волощук Р. Є., описують власний капітал, як самозростаючу вартість, втілену в інвестованих і накопичених фінансових ресурсах, що належать підприємству на правах власності [6].

Отже, узагальнюючи, власний капітал можна визначити як сукупність власних (внесених або створених і накопичених засновниками чи власниками) джерел фінансування підприємства, що не мають установленого строку повернення.

Формування власного капіталу відбувається за рахунок двох основних джерел:

- внесення засновниками або власниками грошових коштів чи інших активів;
- накопичення частини прибутку, яка залишається у розпорядженні підприємства.

Для визначення структури власного капіталу існує ряд класифікаційних підходів, зокрема, за рівнем відповідальності та формою.

За рівнем відповідальності розрізняють: статутний капітал – підлягає державній реєстрації в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій, його розмір визначається в установчих документах; додатковий капітал – капітал, вкладений понад статутний, тобто незареєстрований; резервний капітал – створюється для покриття можливих збитків або інших фінансових потреб.

За формою виділяють: подарований капітал – активи, отримані підприємством безоплатно, у вигляді безповоротної допомоги; інвестований капітал – сукупна вартість привілейованих і простих акцій за їх номіналом; нерозподілений прибуток – частина прибутку, отриманого в результаті діяльності підприємства, яка не розподіляється між власниками чи акціонерами, а спрямовується на подальший розвиток підприємства.

Згідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», власний капітал – різниця між активами і зобов'язаннями підприємства та включає структурні елементи [9], які наведені на рис. 1.1.

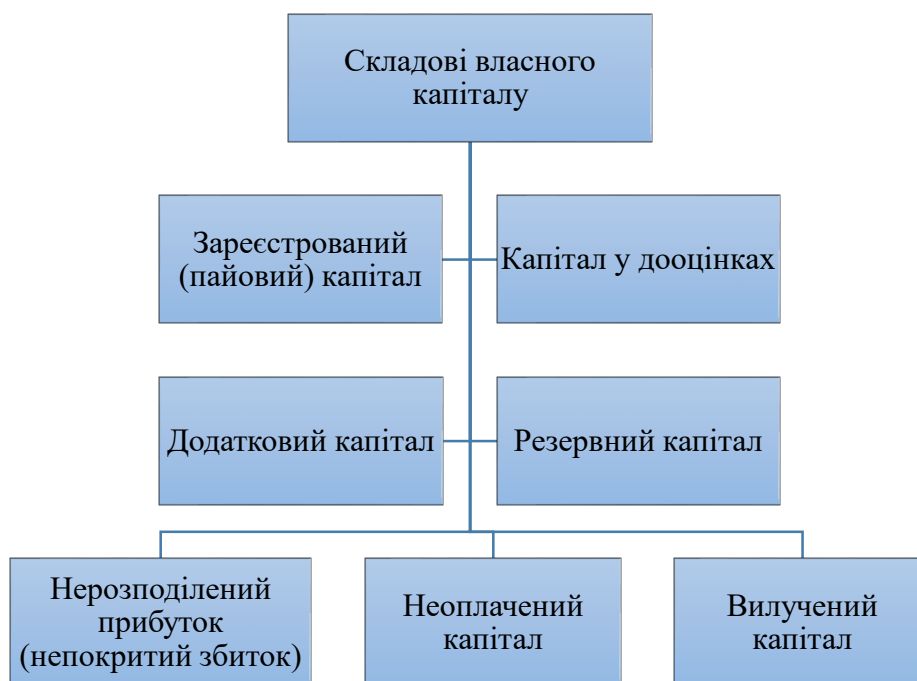

Рис. 1.1. Складові власного капіталу
Джерело: складено автором за даними [9]

Якщо підприємство тільки починає функціонувати і у нього відсутні зобов'язання, то формула власного капіталу виглядає, як активи = власний капітал.

Власний капітал – це сукупність власних коштів підприємства, що сформовані в результаті його господарської діяльності або отримані від власників (учасників) у вигляді внесків, придбання акцій, паїв тощо.

Залежно від джерел формування, власний капітал підприємства поділяють на такі групи:

- вкладений капітал;
- накопичений капітал;
- регулюючий капітал.

Вкладений капітал – це частина власного капіталу, створена за рахунок внесків засновників або власників підприємства, а також шляхом конвертації боргових зобов'язань у корпоративні права (акції, паї).

До складу вкладеного капіталу входять:

- зареєстрований капітал (статутний або пайовий);
- додатковий капітал (емісійний дохід, а також внески засновників понад зареєстрований (статутний) капітал).

Головною ознакою цієї групи є наявність реальних активів, переданих підприємству в обмін на корпоративні права, що забезпечують можливість участі у його управлінні та розподілі прибутку чи майна. Виходячи з цього, недопустимим є збільшення власного капіталу за рахунок фіктивних активів або штучного завищення дебіторської заборгованості.

Накопичений капітал – це частина власного капіталу, що формується в результаті господарської діяльності підприємства.

До його складу входять такі елементи:

- нерозподілений прибуток (або непокритий збиток);
- резервний капітал.

Регулюючий капітал – це складова власного капіталу підприємства, яка включає неоплачений та вилучений капітал і використовується для коригування загальної суми власного капіталу з урахуванням частки, що фактично не внесена або тимчасово вилучена з обігу.

Статті власного капіталу відображають джерела формування та зміни частки власників у майні підприємства. Вони характеризують обсяг ресурсів, що належать власникам на правах власності, а також результати діяльності підприємства, які залишаються у його розпорядженні. Сукупність цих статей

дає змогу оцінити фінансову стійкість, стабільність та рівень самофінансування підприємства (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Характеристика статей власного капіталу

№ з/п	Назва статті	Інформація, яка відображається у статті
1.	Зареєстрований (пайовий) капітал	наводиться зафіксована в установчих документах сума статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також пайовий капітал у сумі, яка формується відповідно до законодавства
2.	Капітал у дооцінках	наводиться сума дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів
3.	Додатковий капітал	відображається емісійний дохід (сума, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує їхню номінальну вартість), вартість безкоштовно отриманих необоротних активів, сума капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал, накопичені курсові різниці, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу, та інші складові додаткового капіталу
4.	Резервний капітал	наводиться сума резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства
5.	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	відображається або сума нерозподіленого прибутку, або сума непокритого збитку. Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.
6.	Неоплачений капітал	відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Ця сума наводиться в дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу
7.	Вилучений капітал	господарські товариства відображають фактичну собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. Сума вилученого капіталу наводиться в дужках і підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу

Джерело: складено автором за даними [10]

Оцінка величини власного капіталу безпосередньо залежить від правильності визначення вартості активів і зобов'язань підприємства. Власний капітал оцінюється як різниця між вартістю активів і сумою зобов'язань підприємства. Іншими словами, це та частина майна, яка залишається у розпорядженні власників після погашення всіх боргів.

Існують різні підходи до оцінки власного капіталу залежно від мети аналізу:

- бухгалтерська оцінка – базується на даних балансу, де власний капітал = активи – зобов'язання.
- ринкова оцінка – визначається виходячи з поточної ринкової вартості активів та капіталізації підприємства.
- оцінка за відновною вартістю – враховує вартість активів за цінами їх можливого відтворення на момент оцінки.

Таким чином, величина власного капіталу залежить від обраної методики оцінки активів і зобов'язань, а також від економічних умов діяльності підприємства.

Отже, основна характеристика власного капіталу полягає в тому, що він відображає фінансові ресурси підприємства, виступає головним джерелом формування доходів власників, визначальним чинником виробничого процесу, основним показником ринкової вартості та індикатором фінансової стійкості підприємства. Динаміка власного капіталу слугує важливим критерієм ефективності господарської діяльності підприємства.

1.2. Особливості формування та нормативно-правове регулювання власного капіталу акціонерних товариств

Категорія «власний капітал» є складною, багатогранною та всеохоплюючою економічною характеристикою, що поєднує у собі як фінансовий, так і правовий зміст. Саме ця багатозначність зумовлює наявність різних підходів до її трактування у нормативно-правовій базі.

У законодавчих та методичних актах власний капітал розглядається з позицій його формування, структури, оцінки та відображення у фінансовій звітності, що спричиняє певні відмінності у визначеннях і підходах. Тому аналіз нормативного забезпечення власного капіталу є необхідним для розуміння особливостей його регулювання, відображення в обліку та оцінки у фінансово-економічній практиці підприємств (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Інтерпретація поняття «власний капітал» у нормативно-правових актах та
супровідні законодавчі положення

№ з/п	Нормативно-правовий документ	Трактування та характеристика законодавчих норм
1.	Цивільний кодекс України	Визначає порядок формування майна та капіталу юридичних осіб, у тому числі господарських товариств [11].
2.	Концептуальна основа фінансової звітності	«Власний капітал – це залишкова частка в активах суб'єкта господарювання після вирахування всіх його зобов'язань» [12].
3.	Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) «Про європейські фонди венчурного капіталу»	«Власний капітал – це дольова участь в підприємстві, представлена акціями або іншими формами участі в капіталі кваліфікованого портфельного підприємства, випущеними для його інвесторів» [13].
4.	МСБО 1 «Подання фінансової звітності»	Встановлює вимоги до його відображення у звітах [14].
5.	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	«Власний капітал – різниця між активами і зобов'язаннями підприємства» [15].
6.	Закон України «Про господарські товариства»	Регулює загальні питання створення, діяльності, прав і обов'язків учасників господарських товариств [16].
7.	Закон України «Про акціонерні товариства»	Регламентує формування, збільшення та зменшення статутного капіталу як складової власного капіталу акціонерного товариства [17].
8.	Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення»	«Власний капітал – різниця між сукупною вартістю активів юридичної особи та вартістю її зобов'язань перед третіми особами» [18].
9.	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	«Власний капітал – різниця між активами і зобов'язаннями підприємства» [9].
10.	НП(С)БО 19 «Об'єднання підприємств»	Містить положення щодо оцінки власного капіталу у випадках злиття, приєднання або поглинання підприємств [19].

Джерело: узагальнено автором за даними [9; 11-19]

Отже, у нормативних документах власний капітал визначається як частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Оскільки власний капітал виступає джерелом формування активів, а не самими активами, важливо підкреслити правильне формулювання –

«частина в активах», а не «частина активів підприємства», як це часто трапляється в публікаціях.

Порядок формування та облік власного капіталу залежить від вимог чинного законодавства та організаційно-правової форми підприємства. Нормативне регулювання обліку власного капіталу акціонерних товариств можна поділити на декілька рівнів (рис. 1.2).

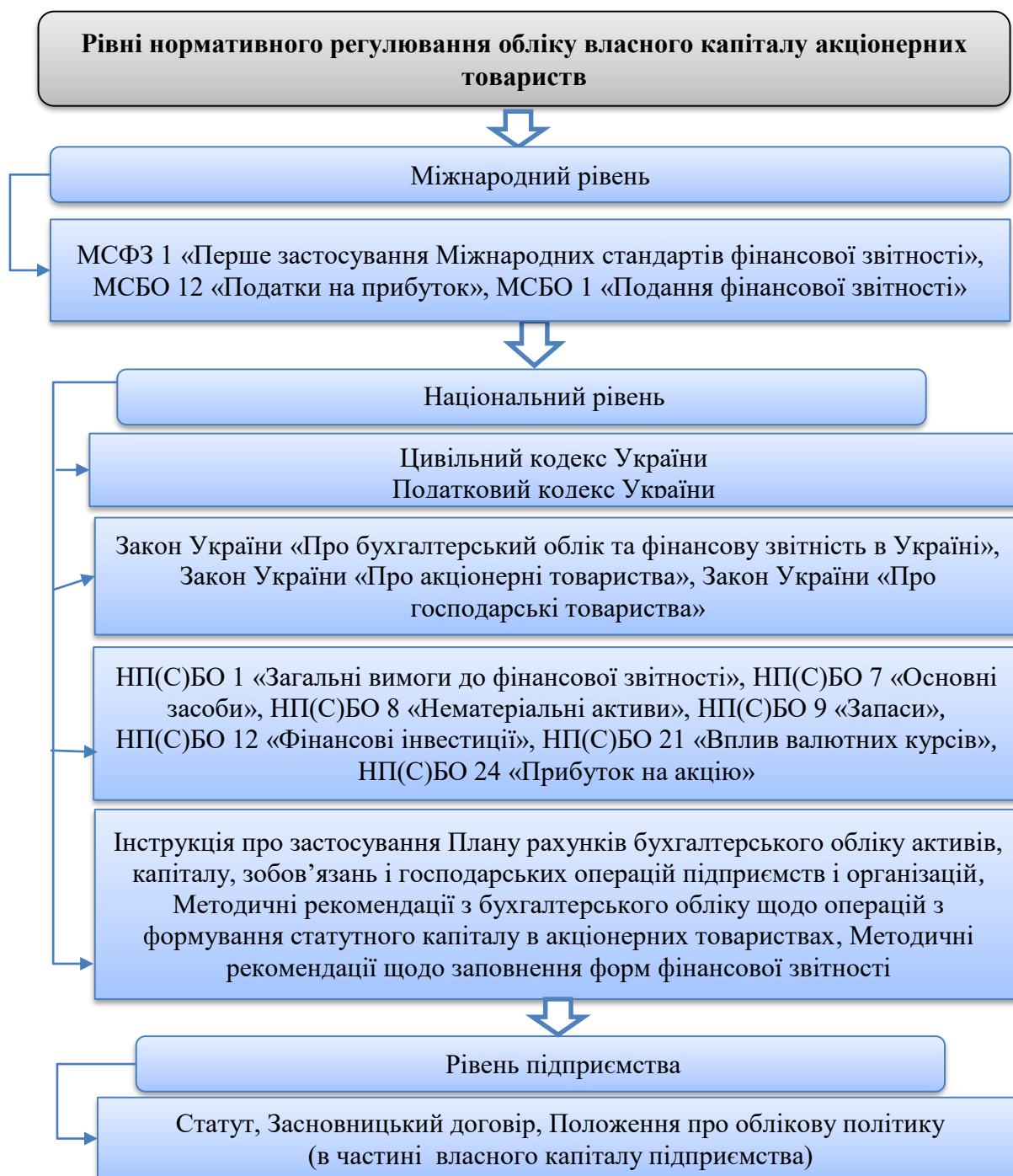

Рис. 1.2. Рівні нормативного регулювання обліку власного капіталу
Джерело: узагальнено автором за даними [9-11; 15-17; 20-31]

Із рис. 1.2, видно, що держава регулює лише окремі складові обліку власного капіталу, залишаючи підприємствам значну свободу вибору. Це дає власникам можливість визначати найоптимальніший варіант організації обліку з урахуванням організаційно-правової форми, особливостей діяльності та специфіки господарюючого суб'єкта. На міжнародному рівні встановлюються загальні принципи відображення власного капіталу у світовій практиці обліку. На національному рівні регулювання здійснюється через закони та нормативні акти, затверджені державою. А на рівні підприємства у положенні про облікову політику воно самостійно визначає прийнятні альтернативи ведення обліку власного капіталу відповідно до своїх потреб і цілей.

Нормативна правова база стосовно регулювання власного капіталу – це комплекс нормативно-правових актів (Цивільний кодекс України [11], Закон України «Про господарські товариства» [16], Закон України «Про акціонерні товариства» [17]), які регулюють формування власного капіталу в акціонерних товариствах.

Створення акціонерного товариства розпочинається з формування його статутного капіталу. Бухгалтерський облік статутного капіталу ведеться з моменту державної реєстрації товариства в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України і припиняється у день виключення товариства з реєстру внаслідок його ліквідації чи реорганізації. Статутний капітал акціонерного товариства є персоніфікованим видом капіталу, оскільки формується за рахунок внесків акціонерів шляхом придбання ними акцій.

Особливості формування статутного капіталу залежать від організаційно-правової форми господарювання, однак для акціонерних товариств характерним є його чітке нормативне регулювання, визначення мінімального розміру та процедур емісії акцій.

Відповідно, саме організаційно-правова форма акціонерного товариства зумовлює специфіку формування, структуру та відображення складових власного капіталу в обліку (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Особливості формування статутного капіталу акціонерних товариств

Норма законодавства	Законодавчі вимоги
Мінімальний розмір статутного капіталу	200 мінімальних зарплат, виходячи із розміру мінімальної заробітної плати, що діє на день створення (реєстрації) акціонерного товариства (ст. 16, розд. III) [17].
Кількість засновників (учасників)	Кількість засновників акціонерного товариства не обмежується (ст. 10, розд. II) [17].
Валюта статутного капіталу	Валютою статутного капіталу є національна валюта, та оцінка іноземних інвестицій, включаючи внески до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями, здійснюється в іноземній конвертованій валюті та у гривнях, за згодою сторін, на основі цін міжнародних ринків або ринку України. При цьому перерахунок сум в іноземній валюті у гривні провадиться за курсом, встановленим НБУ [32].
Вклад у статутний капітал	Вкладом до статутного капіталу можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом [31].
Орган, що приймає рішення стосовно змін розміру статутного капіталу	Загальні збори акціонерів [17]

Джерело: узагальнено автором на основі [17; 30-31]

Підприємство у формі акціонерного товариства створюється на засадах, що їх передбачає Закон України «Про акціонерні товариства» []. Акціонерним товариством визнається товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями. При цьому товариство відповідає за своїми зобов'язаннями лише майном товариства, а акціонери – лише в межах належних їм акцій.

Статутний капітал акціонерного товариства формується з моменту державної реєстрації товариства як акціонерного. У статуті зазначається розмір статутного капіталу, загальна кількість акцій, номінальна вартість, типи та класи акцій, порядок їх оплати, а також інші визначені законодавством й статутом параметри [17].

Особливості змін у статутному капіталу акціонерного товариства:

Збільшення статутного капіталу здійснюється шляхом:

- підвищення номінальної вартості акцій;
- додаткової емісії акцій існуючої номінальної вартості;
- в інших випадках, передбачених статутом або законом [17].

Зменшення статутного капіталу можливе через:

- зменшення номінальної вартості акцій;
- анулювання раніше викуплених акцій та скорочення їх кількості, якщо

це передбачено статутом [17].

Порядок збільшення або зменшення статутного капіталу визначається відповідною регуляторною комісією – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [17].

Статутом товариства може передбачатися створення спеціального фонду для виплати дивідендів за привілейованими акціями, а також створення інших додаткових чи спеціальних фондів. Акціонери можуть вносити додаткові внески до капіталу чи фондів без зміни кількості чи номінальної вартості належних їм акцій [17].

Акціонерне товариство формує резервний капітал у випадках, передбачених законодавством, при цьому порядок його створення визначається безпосередньо статутом товариства [17].

Формування резервного капіталу не допускається за рахунок коштів, отриманих від розміщення акцій додаткової емісії. Обов'язкове створення резервного капіталу передбачено у разі випуску привілейованих акцій – для забезпечення можливості виплати за ними дивідендів. Водночас товариство має право формувати резервний капітал і для інших цілей, якщо це схвалено загальними зборами акціонерів. Крім того, якщо така можливість передбачена статутом, загальні збори можуть ухвалити рішення про викуп власних акцій без зменшення розміру статутного капіталу за умови, що на момент викупу буде сформовано резервний капітал у розмірі номінальної вартості викуплених акцій. Зазначений резервний капітал не підлягає розподілу між акціонерами та може бути використаний виключно для підвищення номінальної вартості акцій товариства.

Висновки до першого розділу

1. Власний капітал акціонерного товариства являє собою сукупність фінансових ресурсів, сформованих за рахунок внесків акціонерів (через придбання акцій) та в результаті ефективної діяльності товариства. Він відображає частину активів, що належить акціонерному товариству на правах власності після виконання всіх зобов'язань перед кредиторами, і є ключовим показником його фінансової самостійності.

2. Економічне значення власного капіталу акціонерного товариства полягає в тому, що він є основою формування статутного капіталу, гарантією захисту прав акціонерів і кредиторів, джерелом фінансування розвитку товариства, а також індикатором його фінансової стійкості.

3. Фінансова стабільність акціонерного товариства визначається оптимальним співвідношенням між власним і залученим капіталом. Підвищення питомої ваги власного капіталу у структурі пасивів свідчить про вищий рівень автономії, кредитоспроможності та інвестиційної привабливості товариства. Одним із пріоритетних завдань є ефективне управління капіталом для забезпечення стабільності та зростання ринкової вартості акцій.

4. Структура власного капіталу акціонерного товариства включає: статутний капітал, додатковий капітал (емісійний дохід, дооцінка активів), резервний капітал, а також нерозподілений прибуток. Кожна складова виконує окрему функцію – від забезпечення фінансової бази діяльності до формування джерел розвитку та соціальних виплат. Формування складових власного капіталу регулюються статутом товариства, його обліковою політикою та чинним законодавством.

5. У контексті гармонізації з міжнародними стандартами фінансової звітності українські акціонерні товариства орієнтуються на підвищення рівня корпоративної прозорості, ефективності управління капіталом і конкурентоспроможності на фінансових ринках. Це сприяє формуванню довіри інвесторів і сталому розвитку корпоративного сектору економіки України.

РОЗДІЛ 2. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПРАТ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД»

2.1. Облікова політика щодо формування складових власного капіталу акціонерного товариства

У зв'язку з реформуванням національної економіки та оновленням законодавства, власний капітал перетворився на один із ключових об'єктів бухгалтерського обліку. Тому для таких суб'єктів господарювання, як ПрАТ «Тернопільський молокозавод», особливо важливим є питання формування належної облікової політики щодо власного капіталу підприємства.

Облікова політика являє собою сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [15].

Вона формується підприємством на основі загальноприйнятих положень або розробляється самостійно відповідно до специфіки діяльності. Основною метою облікової політики є забезпечення функціонування бухгалтерського обліку як цілісної системи, що охоплює організаційний, методичний і технічний аспекти.

До основних об'єктів обліку власного капіталу належать статутний капітал, порядок створення та використання інших видів капіталів і резервів, а також формування фінансових результатів.

Організаційна частина облікової політики включає визначення сфер відповідальності, регламентацію комерційної таємниці й порядку її захисту, перелік посадових осіб, відповідальних за облік власного капіталу, їх функціональні обов'язки та систему внутрішнього контролю. Такі питання належать до компетенції головного бухгалтера, бухгалтерської служби та підрозділу внутрішнього контролю.

Порядок формування статутного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» та розподіл часток між власниками закріплено у Статуті (дод. Б 1) та представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Порядок формування статутного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» та розподіл часток між власниками

Учасники:	31.12.2024		31.12.2023	
	%	Сума, тис. грн	%	Сума, тис. грн
Ковальчук Віталій Володимирович	24,97	3 945	37,45	5 917
Барановський Сергій Степанович	24,83	3 923	24,83	3 923
Ковальчук-Паньків Юлія Віталіївна	12,48	1 972	-	-
Колодій Марія Сергіївна	12,42	1 962	12,42	1 962
Величко Володимир Богданович	9,95	1 572	9,95	1 572
Ковальчук Валерій Володимирович	9,95	1 572	9,95	1 572
Ковальчук Ольга Михайлівна	4,40	696	4,40	696
Глащенко Володимир Олександрович	1,00	158	1,00	158
Розмір статутного капіталу:	100	15 800	100	15 800

Джерело: [33]

На ПрАТ «Тернопільський молокозавод» рішення щодо суб'єктів, відповідальних за формування облікової політики, ухвалюється колегіальним органом, до складу якого входять акціонери або їх представники – Наглядова рада чи Загальні збори акціонерів. Наглядова рада як колегіальний орган забезпечує захист прав акціонерів, здійснює загальне управління товариством у межах повноважень, визначених статутом і законодавством, та контролює діяльність генерального директора. Вона звітує перед Загальними зборами про стан справ на підприємстві та заходи, спрямовані на досягнення його цілей.

Методична частина облікової політики передбачає визначення порядку формування та зміни елементів власного капіталу, джерел його створення, процедур емісії, анулювання та продажу акцій, а також напрямів розподілу прибутку. На зміст цих положень для ПрАТ «Тернопільський молокозавод» впливають різні групи факторів: особливості підприємницької діяльності, галузева специфіка, форма власності, види діяльності, організаційна структура,

система бухгалтерського обліку, форма ведення обліку, рівень комп'ютеризації та стан інформаційної безпеки.

Визначення первинних документів для облікового відображення операцій щодо власного капіталу забезпечується двома категоріями (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Документальне оформлення операцій із власним капіталом

Джерело: [34]

У табл. 2.2, представлено документи, які доцільно використовувати для оформлення операцій з власним капіталом ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

Щоб первинні документи мали юридичну силу, вони повинні бути правильно оформлені та містити всі необхідні реквізити. Для впорядкування руху документів, забезпечення їх своєчасного складання й відображення в облікових регістрах на підприємстві розробляється графік документообігу. Така організація сприяє більш ефективному веденню обліку власного капіталу та його окремих елементів.

Таблиця 2.2

Документи для обліку операцій з власним капіталом

ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Господарські операції	Документи	Вплив операції на формування власного капіталу
Ресстрація статутного капіталу	Статут підприємства	Збільшення статутного й неоплаченого капіталу та визначення часток засновників
Внески до статутного капіталу	Прибутковий касовий ордер, виписка банку, акт приймання-передачі основних засобів, акт приймання матеріалів тощо	Зменшення неоплаченого капіталу
Продаж часток засновників	Установчий договір, платіжна інструкція, виписка банку, прибутковий касовий ордер тощо	Визначаються зміни в складі засновників підприємства
Зміна облікової політики	Наказ керівника, довідка бухгалтерії	Зменшує або збільшує нерозподілений прибуток
Виправлення помилок	Довідка бухгалтерії	Зменшує чи збільшує нерозподілений прибуток
Переоцінка необоротних активів (уцінка, дооцінка)	Інвентаризаційний опис, відомість переоцінки	Зменшення або збільшення капіталу в дооцінках
Повернення часток при ліквідації підприємства	Довідка бухгалтерії, протокол загальних зборів, рішення загальних зборів, видатковий касовий ордер, платіжна інструкція, накладні тощо	Зменшення зареєстрованого капіталу
Визначення фінансового результату за звітний період	Довідка бухгалтерії, Журнал 6, Звіт про фінансові результати ф.2	Отримання нерозподіленого прибутку або непокритого збитку
Розподіл прибутку - виплати власникам; - відрахування до резервного капіталу	Протокол загальних зборів, рішення загальних зборів, довідка бухгалтерії, платіжна відомість, видатковий касовий ордер	- зменшення нерозподіленого прибутку або збільшення непокритого збитку за рахунок нарахованих власникам дивідендів; - збільшення резервного капіталу

згруповано автором за джерелом [34]

До організаційно-технічних складових облікової політики у сфері обліку власного капіталу належать: визначення форм первинних документів і регістрів, формування структури робочого плану рахунків із відповідними субрахунками та аналітичними рахунками, розроблення схем документообігу,

організація системи внутрішнього й внутрішньогосподарського контролю, а також встановлення порядку, строків та переліку внутрішньої звітності.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [15], підприємства можуть самостійно розробляти субрахунки й аналітичні рахунки, а також створювати власні реєстри аналітичного обліку. Зазвичай робочий план рахунків затверджується як частина Положення про облікову політику, що є основним внутрішнім документом, який регламентує ведення бухгалтерського обліку на підприємстві.

Таблиця 2.3 відображає робочий план рахунків щодо обліку складових власного капіталу на ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

Таблиця 2.3

Робочий план рахунків щодо обліку власного капіталу

ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Рахунки I порядку		Рахунки II порядку	
№ рахунку	Назва рахунку	№ рахунку	Назва рахунку
40	Зареєстрований (пайовий) капітал	401	Статутний капітал
41	Капітал у дооцінках	411	Дооцінка (уцінка) основних засобів
42	Додатковий капітал	422	Інший додатково вкладений капітал
43	Резервний капітал	-	За видами капіталу
44	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)	441	Нерозподілений прибуток
		442	Непокриті збитки
		443	Прибуток, використаний в звітному році

Джерело: розроблено автором за даними обліку ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Елементи облікової політики підприємства ПрАТ «Тернопільський молокозавод», в розрізі методики, організації та техніки обліку власного капіталу, наведено в табл. 2.4.

Правильне й своєчасне формування облікової політики щодо власного капіталу забезпечує раціональну організацію бухгалтерського обліку на ПрАТ «Тернопільський молокозавод», дозволяючи якісно відображати процеси формування та змін його складових.

Таблиця 2.4

Елементи облікової політики складових власного капіталу

ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

Елементи облікової політики	Характеристика
Статутний капітал	Порядок формування й оцінка внесків. Порядок зменшення й збільшення зареєстрованого капіталу. Порядок вибуття учасників й визначення розміру належного їм внеску.
Капітал у дооцінках	Порядок використання капіталу, утвореного внаслідок переоцінки майна. Порядок приросту майна.
Додатковий капітал	Джерела формування й використання складових додаткового капіталу. Порядок використання інших видів додаткового капіталу.
Резервний капітал	Порядок формування резервного капіталу відповідно до вимог законодавства та установчих документів. Джерела створення резервів. Порядок використання коштів резервного капіталу, включаючи покриття можливих збитків, викуп власних акцій (часток), інші цілі, передбачені законодавством або статутом. Розмір щорічних відрахувань та умови їх коригування.
Нерозподілений прибуток	Джерела формування нерозподіленого прибутку. Напрями розподілу й використання прибутку.

Джерело: узагальнено автором на основі [35]

У процесі розроблення облікової політики ключова роль належить головному бухгалтеру, його професійним знанням і здатності приймати обґрунтовані рішення.

Таким чином, для підприємств будь-якої організаційно-правової форми та сфери діяльності важливим є належне формування облікової політики щодо власного капіталу, оскільки саме воно забезпечує прозорість і достовірність фінансової інформації, сприяє оптимізації структури власного капіталу та підвищує інвестиційну привабливість підприємства. Чітко визначені правила обліку дають змогу ефективніше управляти фінансовими ресурсами, своєчасно реагувати на зміни у законодавстві та ринкових умовах, а також формувати підґрунтя для реалізації довгострокових цілей.

2.2. Організація і методика обліку складових власного капіталу і розрахунків із власниками (засновниками)

Для належної організації аналітичного та синтетичного обліку елементів власного капіталу необхідно визначити: порядок оцінювання внесків учасників; методику та техніку ведення аналітичного й синтетичного обліку складових власного капіталу; процедуру оприбуткування активів, що передаються як внески до статутного капіталу; підходи до аналітичного та синтетичного відображення внесків засновників (учасників) і їхньої заборгованості за цими внесками; а також обрати відповідні регістри аналітичного та синтетичного обліку (рис. 2.2).

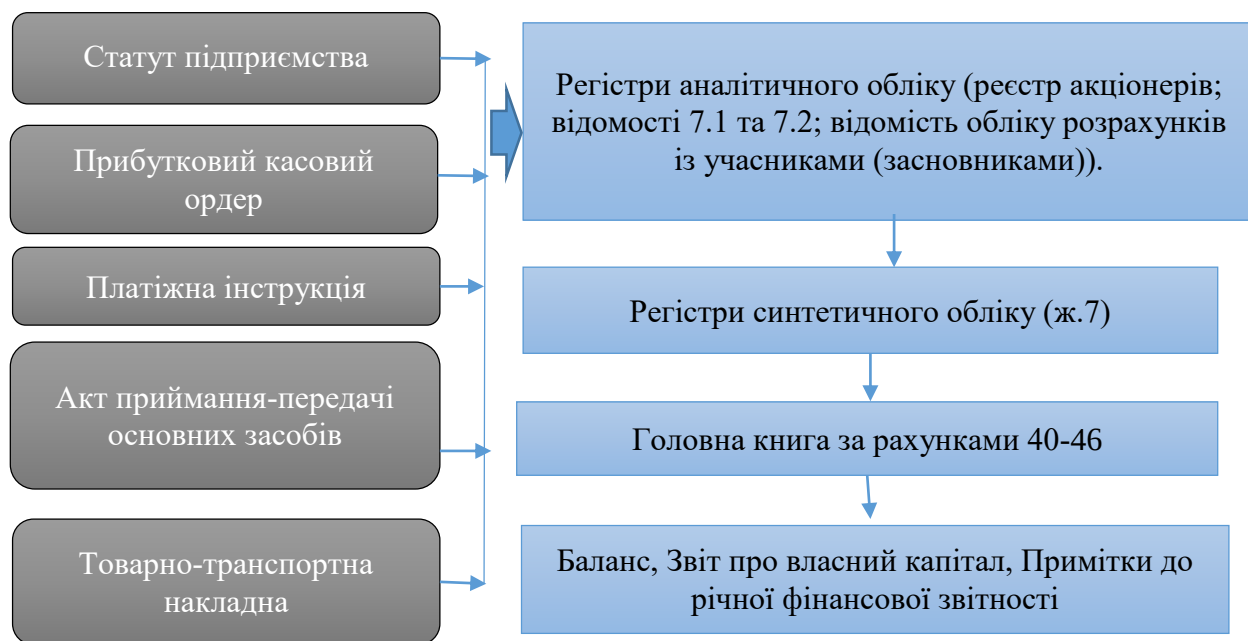

Рис. 2.2. Схема документального оформлення обліку власного капіталу
Джерело: узагальнено автором на основі [36]

Специфіка організації бухгалтерського обліку власного капіталу полягає в тому, що необхідні документи надходять бухгалтеру не від первинних виконавців, а через інші підрозділи бухгалтерії (матеріальний відділ, сектор обліку грошових коштів). Унаслідок цього виникає потреба в ретельнішій

перевірці таких документів та підтвердженні правильності й законності їх оформлення.

Синтетичний та аналітичний облік елементів власного капіталу здійснюється на підставі положень Статуту підприємства та документів, що підтверджують фактичні внески засновників (учасників). У Статуті ПрАТ «Тернопільський молокозавод» визначено структуру статутного капіталу, а також встановлено порядок зміни його розміру чи структури (дод. Б 1). Методика й організація ведення синтетичного та аналітичного обліку власного капіталу залежать від правил його формування та можливих змін.

Структура статутного капіталу визначається організаційно-правовою формою підприємства та видом власності, що впливає на порядок його обліку та формування. Аналітичний облік статутного капіталу ведуть у розрізі кожного засновника або учасника. В акціонерних товариствах статутний капітал формується із номінальної вартості випущених акцій, тому об'єктами аналітичного обліку є типи й кількість акцій, що належать акціонерам, а також самі акціонери. Облік розрахунків з акціонерами здійснюють у реєстрі акціонерів за видами акцій (простими чи привілейованими) та у розрізі кожного власника.

Згідно зі Статутом ПрАТ «Тернопільський молокозавод», розмір його статутного капіталу становить 15 800 тис. грн. (дод. Б1).

Для відображення та узагальнення даних про стан і рух зареєстрованого капіталу підприємства використовується пасивний рахунок 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал». За кредитом цього рахунка фіксується збільшення статутного чи пайового капіталу, а за дебетом – його зменшення. До рахунка 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал» можуть відкриватися такі субрахунки: 401 «Статутний капітал», 402 «Пайовий капітал», 403 «Інший зареєстрований капітал», 404 «Внески до незареєстрованого статутного капіталу» [29].

На ПрАТ «Тернопільський молокозавод» відкрито субрахунок 401 «Статутний капітал».

Кореспонденцію рахунків щодо обліку формування статутного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» представлено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Кореспонденція рахунків щодо обліку формування статутного капіталу
ПрАТ «Тернопільський молокозавод»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, тис. грн.
		Дебет	Кредит	
1.	Проведено та відображено внески до незареєстрованого капітал акціонерного товариства	46	404	15 800
2.	Надійшли внески від засновників акціонерного товариства до його державної реєстрації	311, 312	685	15 800
3.	Проведено залік заборгованості засновників за внесками до статутного капіталу, які здійснені були до державної реєстрації товариства	685	46	15 800
4.	Надійшли на підприємство внески від засновників в рахунок оплати за акції, які вони передплатили, в вигляді грошових коштів й інших активів	30, 10, 11, 12, 20, 22, 28	46	150
5.	Відображено суми податкового кредиту із ПДВ при одержанні від засновників запасів, нематеріальних активів, основних засобів, тощо	644	46	21,5
6.	Повернення внесків засновникам в випадку, коли установчі збори або засновники відхилили зайву передплату чи створення товариства не відбулося	685	311, 312	15 800
7.	Відображення розміру статутного капіталу акціонерного товариства після його державної реєстрації	404	401	15 800

Джерело: [29]

Статутний капітал ПрАТ «Тернопільський молокозавод» відповідно до Статуту (дод. Б1) поділений на 395 000 000 штук, простих іменних акцій, номінальною вартістю 0,04 грн. Всі акції товариства є іменними та існують виключно в електронній формі.

Підприємство, яке підлягає дослідженню, має право коригувати розмір свого статутного капіталу – як у сторону збільшення, так і зменшення. Рішення про зміну величини статутного капіталу приймається загальними зборами

акціонерів, відповідно до вимог чинного законодавства України. Усі зміни до статутного капіталу обов'язково підлягають внесенню до реєстраційних документів.

Збільшення розміру статутного капіталу може відбуватися згідно Статуту:

- шляхом підвищення номінальної вартості акцій або додаткової емісії акцій існуючої номінальної вартості у порядку, встановленому чинним законодавством України;

- залученням додаткових внесків шляхом додаткової емісії акцій;

- без залучення додаткових внесків шляхом підвищення номінальної вартості акцій;

- після реєстрації звітів про результати емісії всіх попередніх емісій акцій [39].

Збільшення розміру статутного капіталу Товариства у разі наявності викуплених ним або іншим чином набутих акцій не допускається. Збільшення розміру статутного капіталу Товариства для покриття збитків не допускається [39].

Збільшення статутного капіталу може бути відображене такими бухгалтерськими проведеннями:

- за рахунок нерозподіленого прибутку:

Дт 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді»

Кт 401 «Статутний капітал»;

- за рахунок резервного капіталу:

Дт 43 «Резервний капітал»

Кт 401 «Статутний капітал»;

- за рахунок додаткового капіталу:

Дт 42 «Додатковий капітал»

Кт 401 «Статутний капітал» [29].

Акціонерне товариство зобов'язане зменшити статутний капітал у випадку, якщо за підсумками другого та кожного наступного звітного року вартість його чистих активів виявиться меншою за розмір статутного капіталу.

Розмір статутного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» може бути зменшений шляхом зменшення номінальної вартості акцій або шляхом анулювання раніше викуплених Товариством акцій та зменшення їх загальної кількості [39].

Поряд зі статутним капіталом важливу роль відіграють й інші елементи власного капіталу. Для накопичення та відображення інформації про дооцінку (уцінку) необоротних активів і фінансових інструментів, що обліковуються у складі власного капіталу, використовується пасивний рахунок 41 «Капітал у дооцінках» [29].

За досліджуваній період 2023-2024 рр., на ПрАТ «Тернопільський молокозавод», капітал у дооцінках – відсутній (дод. А 1).

Для узагальнення даних про суми, на які ціна реалізації випущених акцій перевищує їх номінальну вартість, а також про вартість необоротних активів, безоплатно отриманих підприємством від інших осіб, та інші різновиди додаткового капіталу використовується рахунок 42 «Додатковий капітал». За кредитом цього рахунка відображається збільшення додаткового капіталу, тоді як за дебетом – його зменшення.

На суму отриманого емісійного доходу в бухгалтерському обліку формується такий запис:

Дт 31 «Рахунки в банках»

Кт 421 «Емісійний дохід»

Кт 46 «Неоплачений капітал» [29]

Емісійний дохід може бути використаний виключно для покриття від'ємної різниці, що виникає під час продажу акцій за ціною, нижчою за їх номінальну вартість, і не підлягає розподілу між засновниками (учасниками) товариства.

Безоплатне отримання майна відображають проведенням:

Дт 10 «Основні засоби», Дт 12 «Нематеріальні активи»

Кт 424 «Безоплатно одержані необоротні активи» [29].

Аналітичний облік додаткового капіталу ведеться за кожним засновником у Відомості 7.1, де фіксуються всі зміни в його обсязі та структурі із зазначенням причин. Такий підхід дозволяє не лише визначити величину змін додаткового капіталу, а й проаналізувати фактори, що їх зумовили.

Станом на кінець 2024 року додатковий капітал ПрАТ «Тернопільський молокозавод» становив 19 200 тис. грн.

Для відображення операцій, пов'язаних із резервним капіталом, застосовується пасивний рахунок 43 «Резервний капітал». За кредитом цього рахунка показують створення та поповнення резервного капіталу, а за дебетом - його використання для покриття непередбачених збитків, витрат, а також для погашення боргів підприємства у разі його ліквідації.

На ПрАТ «Тернопільський молокозавод» резервний капітал формується та збільшується за рахунок чистого прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства (дод. Б1). Він створюється з метою покриття можливих збитків, збільшення статутного капіталу, а також для погашення зобов'язань у випадку ліквідації товариства.

Бухгалтерський запис щодо формування резервного капіталу має вигляд:

Дт 443 «Прибуток, використаний у звітному році»

Кт 43 «Резервний капітал».

Операції з виплати дивідендів відображаються в обліку таким проведенням:

Дт 43 «Резервний капітал»

Кт 671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами».

Використання резервного капіталу для покриття непередбачених збитків оформлюється проведенням:

Дт 43 «Резервний капітал»

Кт 442 «Непокриті збитки» [29].

Аналітичний облік резервного капіталу на ПрАТ «Тернопільський молокозавод» здійснюється у спеціальних відомостях відповідно до напрямів його формування та використання, визначених установчими документами,

зокрема для погашення зобов'язань перед кредиторами або покриття непередбачених витрат.

Згідно з фінансовою звітністю, на кінець 2024 року резервний капітал ПрАТ «Тернопільський молокозавод» становив 1 278 тис. грн.

Для обліку нерозподіленого прибутку та непокритих збитків, як за поточний, так і за минулі роки, а також використаного в поточному році прибутку застосовується рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». Цей рахунок має характер активно-пасивного. По дебету рахунка відображаються збитки і використання прибутку, а по кредиту – збільшення прибутку від усіх видів діяльності. Для більш детального обліку можуть відкриватися такі субрахунки:

441 «Нерозподілений прибуток» – для обліку наявного та руху нерозподіленого прибутку;

442 «Непокриті збитки» – для обліку непокритих збитків;

443 «Використаний прибуток у звітному періоді» – для відображення розподілу прибутку між власниками (засновниками), відрахувань до резервного капіталу, виплат за облігаціями та іншого використання прибутку у поточному періоді [29].

Важливим напрямом розрахунків із власниками є операції з виплати дивідендів. Рішення про розподіл прибутку та виплату дивідендів ухвалюється загальними зборами акціонерів або учасників. На суму нарахованих дивідендів здійснюється запис:

Дт 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді»

Кт 671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами».

Фактична виплата дивідендів відображається проведенням:

Дт 671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами»

Кт 31 «Рахунки в банках».

У разі наявності податкових зобов'язань щодо виплати дивідендів формується запис:

Дт 671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами».

Кт 641 «Розрахунки за податками» [29].

На підприємстві ПрАТ «Тернопільський молокозавод» аналітичний облік нерозподілених прибутків і непокритих збитків ведеться за допомогою відомості 7.2.

Порядок покриття збитків та розподілу прибутку в ПрАТ «Тернопільський молокозавод» встановлюється рішенням загальних зборів акціонерів відповідно до чинного законодавства України та положень Статуту товариства (дод. Б1). Підприємство використовує чистий прибуток, що залишається у його розпорядженні, для виплати дивідендів, накопичення нерозподіленого прибутку (покриття збитків) і формування резервного капіталу. За рішенням загальних зборів базового підприємства чистий прибуток також може бути спрямований на збільшення додаткового капіталу за умови, що ці кошти будуть інвестовані у розвиток виробництва. Виплата дивідендів у ПрАТ «Тернопільський молокозавод» здійснюється грошовими коштами та лише за акціями, розміщення яких оформлено і зареєстровано відповідно до вимог законодавства.

Облік вилученого капіталу, який виникає при викупі власних акцій (часток) у акціонерів з метою їх подальшої перепродажі, анулювання (зменшення статутного капіталу) або інших операцій, ведеться на рахунок 45 «Вилучений капітал». Цей рахунок контрпасивний, має ознаки активного рахунку: по дебету відображається фактична собівартість власних акцій або часток, викуплених у учасників підприємства, а по кредиту – вартість анульованих або перепроданих акцій чи часток.

Аналітичний облік вилученого капіталу здійснюється за видами акцій (простих та привілейованих).

Викуп акцій у акціонерів за ціною придбання відображається записом:

Дт 451 «Вилучені акції»

Кт 31 «Рахунки в банках».

Анулювання викуплених акцій відображається таким проведенням:

Дт 401 «Статутний капітал»

Кт 451 «Вилучені акції».

Якщо ціна придбання акцій перевищує їхню номінальну вартість, робиться запис:

Дт 421 «Емісійний дохід»

Кт 451 «Вилучені акції».

Протягом останніх трьох років ПрАТ «Тернопільський молокозавод» не здійснював викуп власних акцій і не вилучав часток зі статутного капіталу.

Для узагальнення даних про зміни у складі неоплаченого капіталу підприємства використовується рахунок 46 «Неоплачений капітал» [29].

Цей рахунок – контрпасивний, та має ознаки активного рахунку. По кредиту відображається погашення заборгованості учасників (засновників) за внесками до статутного капіталу, а по дебету – сума заборгованості за внесками. Після повного внесення коштів учасниками сальдо на рахунку 46 не залишається.

Аналітичний облік неоплаченого капіталу ведеться за видами неоплачених акцій та за кожним учасником (засновником) окремо.

2.3. Відображення інформації про власний капітал у фінансовій звітності акціонерного товариства

Складові власного капіталу підприємства відображаються у фінансовій звітності, зокрема в Балансі, Звіті про власний капітал та Примітках до річної фінансової звітності.

У формі № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» подається інформація про структуру та зміни власного капіталу, тоді як у Звіті про власний капітал (форма № 4) розкриваються причини та напрямки цих змін, що виникають у процесі діяльності підприємства.

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [9] загальна сума власного капіталу на початок й на кінець звітного періоду разом

та у розмірі складових відображається у першому розділі пасиву балансу, що дає змогу користувачам бачити динаміку й структуру власного капіталу за останні два роки.

Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [9], у Звіті про власний капітал для кожної його складової передбачено окремі рядки, у яких відображаються: залишки за всіма елементами власного капіталу на початок та кінець звітного періоду; операції, що спричинили зміни в кожній складовій власного капіталу (рис. 2.3).

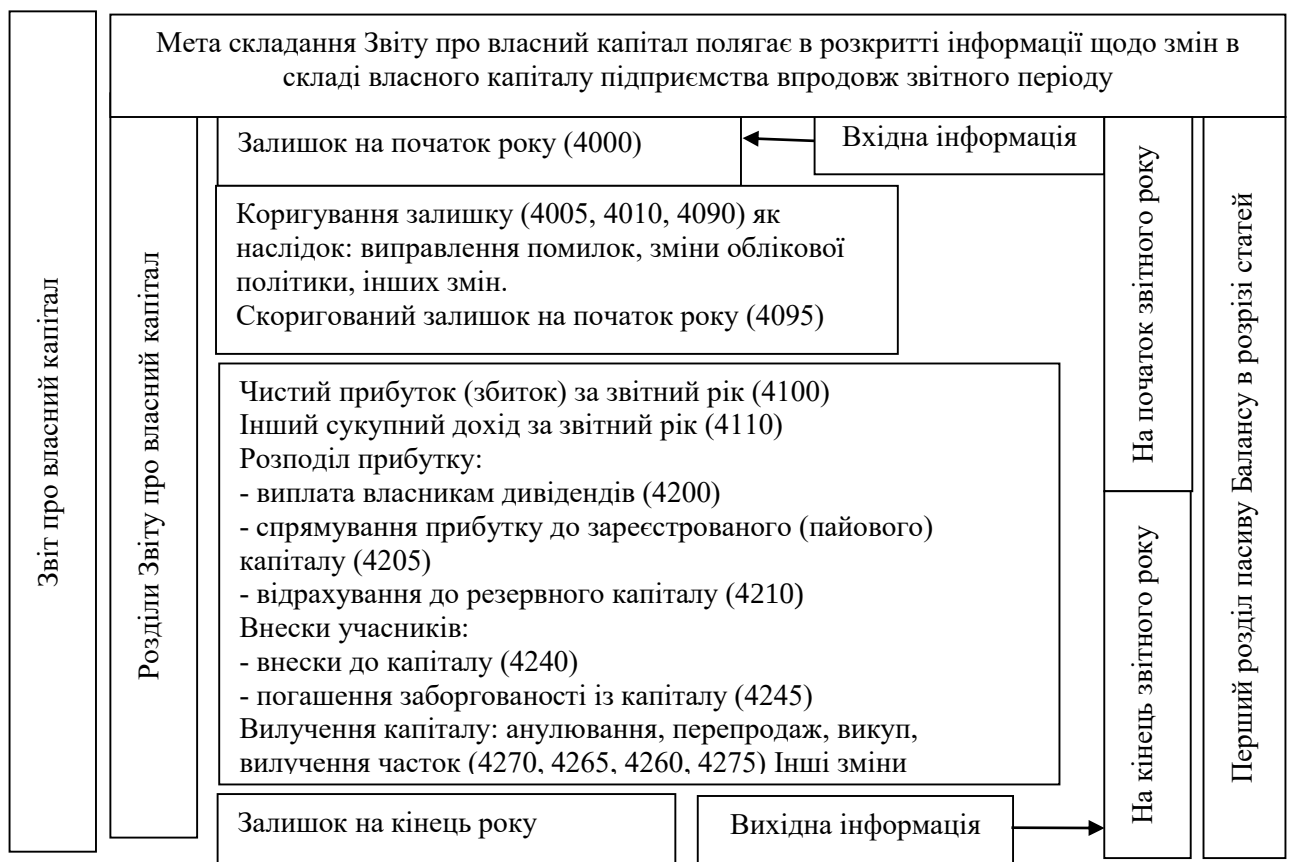

Рис. 2.3. Зміст ф. 4 «Звіту про власний капітал» та його зв'язок з ф. «Балансом (Звітом про фінансовий стан)»

Джерело: [9]

«Мета складання Звіту про власний капітал полягає в наданні користувачам фінансової звітності правдивої, повної й неупередженої інформації щодо змін в складі власного капіталу підприємства впродовж звітного періоду» [9].

«Звіт про власний капітал призначений для того, щоб розкривати інформацію про операції та події, які вплинули на кінцеві залишки складових власного капіталу» [36].

«Звіт про власний капітал» складається за даними таких фінансових звітів як «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», а також за даними журналу 7 та відомостей 7.1 й 7.2 до рахунків 4 класу (рис. 2.4).

Таблиця 2.4

Порядок перенесення залишків складових власного капіталу
ПрАТ «Тернопільський молокозавод» до «Звіту про власний капітал»
за 2024 рік

Стаття	Код рядка	Зареєстрований (пайовий) капітал	Капітал в дооцінках	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)	Вилучений капітал	Неоплачений капітал
Залишок на початок року	4000	Сальдо Кт рах. 40 чи ряд. 1400 ф. №1	Сальдо Кт рах. 41 чи ряд. 1405 ф. №1	Сальдо Кт рах. 42 чи ряд. 1410 ф. №1	Сальдо Кт рах. 43 чи ряд. 1415 ф. №1	Сальдо Кт субрах. 441 або Дт субрах. 442 чи ряд. 1420 ф. №1	Сальдо Дт рах. 45 чи ряд. 1430 ф. №1	Сальдо Дт рах. 46 чи ряд. 1425 ф. №1
За даними підприємства, тис. грн.	4000	15 800	-	19 200	1 278	640 069	-	-

Джерело: узагальнено автором за даними [33]

Процес складання форми 4 «Звіту про власний капітал», можна представити у вигляді етапів.

На I етапі складання звіту з форма № 1 «Балансу (Звіту про фінансовий стан)», I розділу пасиву переносяться до форми № 4 в рядок 4000 залишки складових власного капіталу на початок року (табл. 2.4).

На II етапі складання «Звіту про власний капітал» проводиться коригування значення залишку власного капіталу підприємства на початок року в наступній послідовності:

«відбувається коригування залишку власного капіталу на початок року (4005, 4010, 4090) у наслідок виправлення помилок, зміни облікової політики тощо. Порядок виправлення помилок, внесення й розкриття інших змін в фінансовій звітності регламентовано НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни в фінансових звітах» [37], за яким підлягають виправленню тільки суттєві помилки, тобто такі, які викривляють показники фінансової звітності та можуть призвести до неправильного прийняття рішення її користувачами» [38];

« скоригований залишок власного капіталу підприємства на початок року (рядок 4095) визначається як алгебраїчна сума рядків 4000, 4005, 4010, 4090 Звіту про власний капітал» [38].

На третьому етапі у «Звіті про власний капітал» наводиться інформація про зміни іншого сукупного доходу за звітний рік, які переносяться з другого розділу форми № 2 «Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)». Такі зміни можуть виникати внаслідок: коригування балансової вартості об'єктів хеджування; дооцінки нематеріальних активів і основних засобів (за мінусом проведених протягом періоду уцінок у межах попередніх дооцінок); зміни курсових різниць, що були віднесені до власного капіталу, а також інших аналогічних операцій.

На IV етапі інформація стосовно чистого прибутку (збитку) і його розподілу розкривається в такій послідовності: «з ряд. 2350 (2355) «Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)» переноситься сума чистого прибутку (збитку) до ряд. 4100 «Звіту про власний капітал»; відображаються дані щодо розподілу прибутку (ряд. 4200, 4205, 4210), який направлено на збільшення величини зареєстрованого капіталу, а також на виплату учасникам дивідендів» [38].

На V етапі подається інформація про внески учасників у господарську діяльність підприємства (ряд. 4240, 4245). З одного боку, відображаються дані про збільшення зареєстрованого, статутного, пайового та додаткового капіталів, а з іншого – про зміни в неоплаченому капіталі, що пов'язані з виникненням або погашенням заборгованості учасників за внесками.

«розкривається інформація щодо змін в складі власного капіталу підприємства (ряд. 4290), яка не була включена до вищенаведених статей, а саме: вартість безоплатно одержаних необоротних активів, сума списаних невідшкодованих збитків» [38];

«залишок складових власного капіталу підприємства (ряд. 4300) визначається як алгебраїчна сума скоригованого залишку власного капіталу підприємства на початок року та усіх змін в складі власного капіталу впродовж звітного періоду» [38] (табл. 2.5).

Порядок відображення в «Звіті про власний капітал» змін й залишків складових власного капіталу підприємства на кінець року (тис. грн)

Стаття	Код рядка	Зареєстрований (пайовий) капітал	Капітал у дооцінках	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)	Вилучений капітал	Неоплачений капітал	Усього
Інші зміни у капіталі	4290	-	-	Дт 10, 11, 12, 15 Кт 424 за вирахуванням ДТ 424 Кт 745	Дт 43 Кт 442	Дт 422, 43 Кт 442			Алгебраїчна сума граф 3-9
Разом змін в капіталі	4295	Алгебраїчна сума рядків із 4100 по 4290							
Залишок на кінець року	4300	Алгебраїчна сума рядків 4095 й 4295, яка звіряється з показниками, які відображені в рядках 1400-1430 першого розділу пасиву Балансу							

За даними підприємства									
Інші зміни у капіталі	4290	0	0	0	0	0	0	0	-
Разом змін у капіталі	4295	0	0	0	0	(61 991)	0	0	(61 991)
Залишок на кінець року	4300	15 800	-	19 200	1 278	640 069	-	-	676 347

Джерело: узагальнено автором на основі [38] та за даними «Звіту про власний капітал» ПрАТ «Тернопільський молокозавод» [33]

Відповідно до розділу IV НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [9] в примітках до фінансової звітності наводиться інформація про призначення й умови використання кожного елемента власного капіталу (окрім зареєстрованого капіталу). Крім того, відповідно до розділу II для забезпечення порівняльного аналізу інформації звіту про власний капітал підприємства повинні додавати до річного звіту звіт про власний капітал за попередній рік.

Таким чином, «Звіт про власний капітал» формується на підставі даних «Балансу (Звіту про фінансовий стан)» (форма № 1), «Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)» (форма № 2), а також аналітичної інформації щодо рахунків, які відображають складові власного капіталу. За умови правильного відображення всіх господарських операцій, що спричинили зміни у структурі власного капіталу, підсумкові дані про власний капітал на кінець року (загальна сума та її складові) у «Звіті про власний капітал» повинні узгоджуватися з показниками (ф. 1) «Балансу (Звіту про фінансовий стан)».

Висновки до другого розділу

1. Статутний капітал ПрАТ «Тернопільський молокозавод являє собою зареєстровану вартість простих акцій, яка закріплена у статуті підприємства. Облік власного капіталу у взаємовідносинах між власниками має важливе значення, оскільки розподіл прибутку між акціонерами здійснюється пропорційно кількості належних їм акцій, тобто частці участі в статутному капіталі.

2. У Наказі про облікову політику підприємства обов'язково мають бути визначені основні положення щодо обліку власного капіталу та його структурних елементів. Правильно організований облік статутного капіталу забезпечує надання керівництву достовірної й оперативної інформації, необхідної для ухвалення ефективних управлінських рішень.

3. Поряд із зареєстрованим капіталом вагоме значення мають інші складові власного капіталу, зокрема капітал у дооцінках, додатковий та резервний капітал, вилучений і неоплачений капітал, а також нерозподілений прибуток (непокриті збитки). Основними завданнями організації їх обліку є достовірне документальне відображення всіх операцій та належне ведення аналітичних рахунків для забезпечення своєчасної й повної інформації щодо стану кожного елемента капіталу.

4. Інформація про власний капітал ПрАТ «Тернопільський молокозавод» подається у встановлених формах фінансової звітності: у «Балансі (Звіті про фінансовий стан)», зазначається загальна величина власного капіталу та суми за його окремими компонентами на початок і кінець року; у «Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід)» відображаються операції, що впливають на формування капіталу в дооцінках; «Звіт про власний капітал» деталізує причини змін капіталу протягом звітного періоду. Додатково у «Примітках до річної фінансової звітності» розкриваються дані про склад, призначення та умови використання кожного елемента власного капіталу підприємства.

РОЗДІЛ 3. КОНТРОЛЬ І АНАЛІЗ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ТА НАПРЯМИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ НА ПРАТ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД»

3.1. Організаційно-методичні аспекти контролю за формуванням та рухом власного капіталу

Перехід України до якісно нових економічних відносин, зростання відкритості національної економіки та активізація інтеграційних процесів у світову господарську систему зумовлюють потребу в удосконаленні організації чинних систем бухгалтерського обліку й контролю діяльності суб'єктів господарювання. Акціонери та учасники господарських товариств зацікавлені в отриманні повної, об'єктивної та достовірної інформації про результати діяльності підприємства, а також у незалежній оцінці рівня його доходності.

Водночас слід констатувати недостатній рівень організаційного та методичного забезпечення контролю власного капіталу на підприємствах, що виявляється у фрагментарності висвітлення ключових аспектів організації контролю, відсутності чітких рекомендацій щодо застосування окремих методів і процедур під час аналізу та оцінювання системи бухгалтерського обліку, а також у неврегульованості процесу узгодження даних з різних інформаційних джерел. Потреба у приведенні в дію всіх елементів організаційного механізму внутрішнього контролю статутного капіталу відповідно до сучасних теоретичних і практичних вимог, а також недостатня розробленість методичних засад його здійснення зумовлюють актуальність і практичну значущість цієї проблематики.

Сукупний обсяг власного капіталу підприємства, що включає зареєстрований (пайовий) капітал, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток та інші його складові, виступає ключовим джерелом формування й нарощування активів. Саме тому на сучасному етапі розвитку господарювання важливим складником управління власним капіталом є

вдосконалення системи контролю процесів його інвестування, накопичення та використання.

Варто зауважити, що в сучасних економічних дослідженнях, присвячених питанням організації та методології контролю, методика контролю власного капіталу часто залишається поза увагою окремих науковців або розглядається переважно в межах аналізу процесів формування та використання власного капіталу загалом. Водночас господарські операції, пов'язані зі створенням і змінами власного капіталу, можуть бути об'єктом попереднього, поточного (оперативного), підсумкового та перспективного контролю (рис. 3.1).

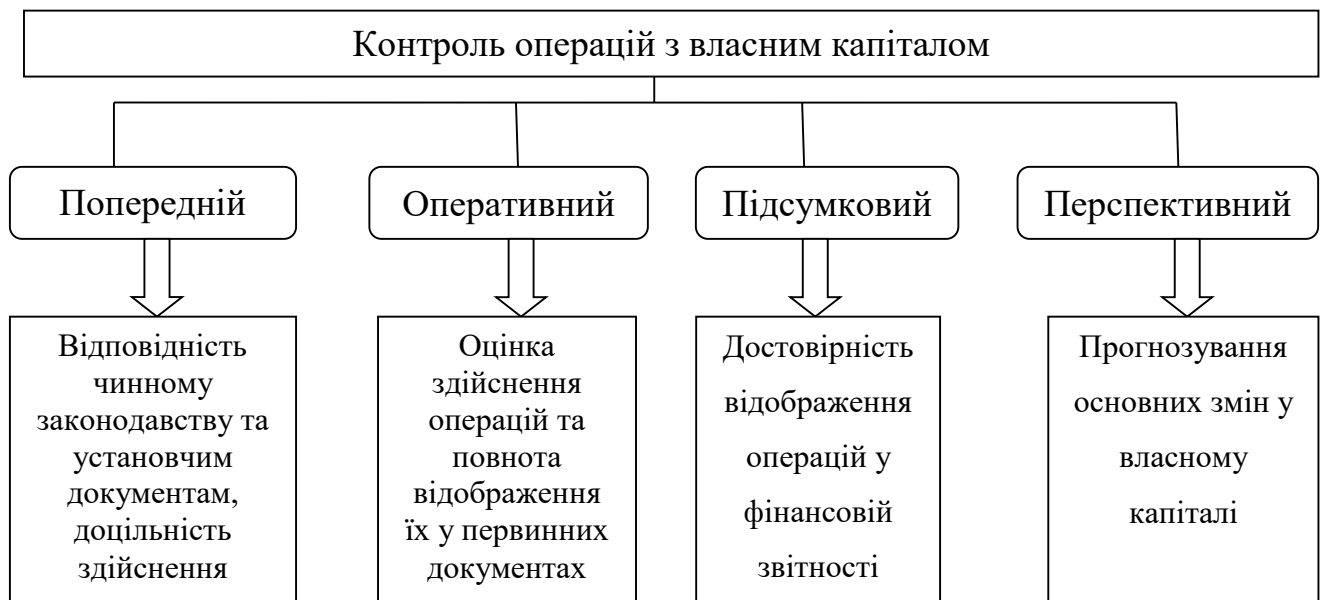

Рис. 3.1. Характеристика контролю операцій зі власним капіталом

Джерело: розроблено автором

Контроль власного капіталу доцільно розпочинати з аналізу установчого договору та статуту підприємства, у яких визначено основні засади його формування і використання. Також перевіряється своєчасність та правомірність проведення загальних зборів акціонерів і засідань правління, на яких ухвалюються рішення щодо напрямів використання власного капіталу.

Попередній контроль у процесі оперативного управління дає змогу вирішити два ключові завдання: оцінити законність і доцільність фінансово-господарських операцій, пов'язаних із формуванням і розміщенням капіталу, а

також спрогнозувати їхній вплив на фінансовий стан підприємства з метою обґрунтування доцільності їх здійснення. Як початкова стадія контрольно-аналітичного процесу, попередній контроль передбачає перевірку відповідності кожної операції чинному законодавству, стандартам бухгалтерського обліку та внутрішнім нормативним документам підприємства, що регулюють рух капіталу.

Контроль капіталу в дооцінках спрямований на перевірку обґрунтованості переоцінки необоротних активів. Контроль додаткового капіталу охоплює аналіз правильності визначення емісійного доходу, фактичних внесків засновників до іншого вкладеного капіталу, обліку курсових різниць, операцій з безоплатно отриманими необоротними активами та інших складових додаткового капіталу.

Під час перевірки достовірності операцій за рахунком 41 «Капітал у дооцінках» [29] необхідно з'ясувати, чи є переоцінка первинною або повторною. Водночас оцінюється доцільність її проведення, зокрема наявність суттєвої різниці між залишковою та справедливою вартістю об'єкта на дату балансу, а для нематеріальних активів – існування активного ринку.

Контроль додаткового капіталу здійснюється на підприємствах усіх форм власності окремо за кожною операцією дооцінки та безоплатного отримання необоротних активів. У процесі перевірки оцінюються законність, доцільність операцій і обґрунтованість визначених сум дооцінки.

Резервний капітал переважно є об'єктом підсумкового контролю та ретроспективного аналізу, однак за потреби можливий і попередній контроль, що передбачає перевірку правомірності та доцільності відрахувань, а також їх відповідності вимогам установчих документів. Для акціонерних товариств рівень резервного капіталу має становити не менше 25% статутного, а щорічні відрахування – не менше 5% чистого прибутку.

Нерозподілений прибуток (непокритий збиток), як результат фінансово-господарської діяльності, не підлягає попередньому контролю. Водночас може здійснюватися оперативна перевірка правильності визначення фінансового

результату та бухгалтерських записів, що впливають на зміну величини власного капіталу.

Попередній контроль вилученого капіталу полягає в оцінці законності й доцільності операцій з викупу акцій власної емісії або часток у учасників акціонерного товариства, а також у перевірці правильності визначення їх фактичної собівартості.

Контроль власного капіталу має важливе значення як для власників, інвесторів та інших осіб, що вкладають кошти в підприємство, так і для інших користувачів фінансової інформації, зокрема потенційних інвесторів, з метою забезпечення мінімального рівня гарантій щодо достовірності, повноти, реальності та законності поданих даних. Слід зауважити, що основним інтересом користувачів інформації є власна фінансова вигода. Саме це прагнення зумовило потребу у впровадженні внутрішнього контролю власного капіталу (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Необхідність внутрішнього контролю власного капіталу

Джерело: розроблено автором

Початковим етапом організації внутрішнього контролю власного капіталу в товаристві є визначення суб'єктів, відповідальних за здійснення контролю, а також розмежування їхніх функціональних обов'язків (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Функції суб'єктів внутрішнього контролю власного капіталу

Суб'єкт контролю	Контрольні функції
Загальні збори учасників	– внесення змін і доповнень до статуту товариства, зміна його типу та коригування розміру статутного капіталу; – ухвалення рішень щодо придбання товариством частки учасника або виключення учасника зі складу товариства; – прийняття рішень про емісію акцій, анулювання викуплених акцій, а також їх дроблення чи консолідацію; – формування та відкликання виконавчого органу товариства, визначення форм контролю за його діяльністю, створення контрольних органів і встановлення їх повноважень; – затвердження річної звітності та бухгалтерських балансів, розподіл фінансових результатів – прибутків і збитків; – затвердження розміру річних дивідендів; – ухвалення рішення про ліквідацію товариства, призначення ліквідаційної комісії, визначення порядку і строків ліквідації, розподілу майна після задоволення вимог кредиторів та затвердження ліквідаційного балансу; – затвердження основних принципів (кодексу) корпоративного управління товариства
Ревізійна комісія	– проводить аудит фінансово-господарської діяльності товариства за підсумками фінансового року та надає висновок щодо точності та повноти фінансової звітності за відповідний період; – виявляє випадки порушення законодавства в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності, а також недотримання встановлених правил ведення бухгалтерського обліку та подання звітності; – контролює ефективність використання майна, внесеного до статутного капіталу
Управлінський персонал	– забезпечення повної, достовірної та об'єктивної інформації для зовнішніх і внутрішніх користувачів про операції зі статутним капіталом; – прийняття управлінських рішень, пов'язаних із формуванням та зміною статутного капіталу; – здійснення контролю за збереженням майна; – розробка заходів для ефективного управління структурою капіталу
Обліковий персонал	– розробка та затвердження положень облікової політики, що регулюють операції зі статутним капіталом, корпоративними правами та розрахунки з учасниками; – забезпечення дотримання на підприємстві єдиних методологічних принципів бухгалтерського обліку, а також своєчасного складання і подання фінансової звітності щодо операцій зі статутним капіталом; – проведення розрахунку компенсації учаснику при виході з товариства та відображення відповідних операцій в обліку; – перевірка відповідності фактичного розміру статутного капіталу вимогам чинного законодавства, зокрема відповідності розміру капіталу величині чистих активів наприкінці кожного року.

Джерело: згруповано автором

Отже, дані таблиці 3.1 свідчать, що суб'єкти внутрішнього контролю за статутним капіталом поділяються на дві групи:

1) суб'єкти контролю, визначені законодавством;

2) суб'єкти контролю, утворені за власною ініціативою підприємства.

Кожен із цих суб'єктів має визначений перелік контрольних функцій, які мають бути зафіксовані у відповідних внутрішніх розпорядчих документах з метою забезпечення своєчасного та якісного виконання ними своїх обов'язків.

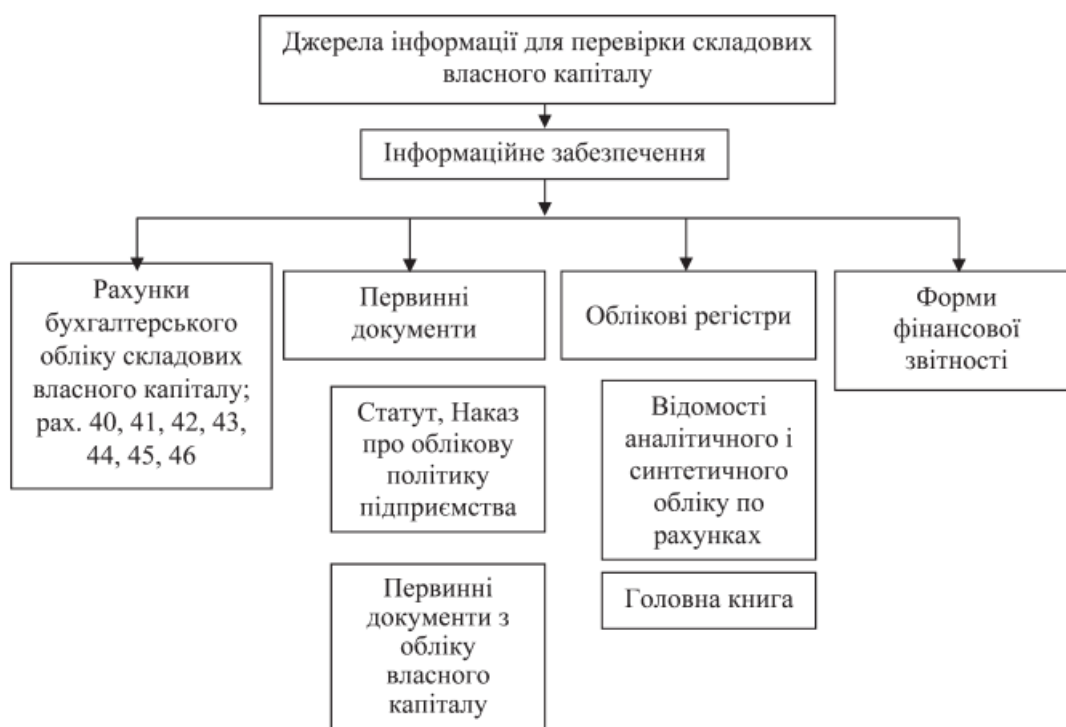

Рис. 3.3. Інформаційне забезпечення порядку перевірки власного капіталу акціонерного товариства

Джерело: [40]

Інформація, отримана в процесі контролю, служить основою для прийняття управлінських рішень. Тому важливо, щоб ця інформація була точною, достовірною, надійною та надавалася своєчасно. Фактичне надходження внесків засновників перевіряється на основі первинних документів та записів у регістрах за рахунком 46 «Неоплачений капітал» [29]. Дебетове сальдо цього рахунку відображає заборгованість засновників (учасників) за внесками, які ще потрібно погасити, а також підтверджує

реальність цієї заборгованості. Результати перевірки доцільно оформляти у вигляді відповідного робочого документа.

Проведення інвентаризації власного капіталу дає змогу підтвердити сальдо за аналітичним обліком кожного учасника, перевірити фактичний розмір заборгованості засновників (учасників) за внесками до статутного капіталу, обґрунтованість сум, відображених на рахунках, визначити строки виникнення зобов'язань підприємства перед власниками, а також підтвердити реальність часток у статутному капіталі та їхніх власників [879]. Інвентаризацію статутного капіталу рекомендується проводити у перший рік діяльності підприємства, наприкінці кожного звітного періоду та після внесення змін до розміру капіталу.

Головними завданнями оперативного контролю капіталу є оцінка дотримання встановлених правил проведення фінансово-господарських операцій з формування та розміщення капіталу, перевірка правильності їх документального оформлення, виявлення та аналіз відхилень фактичних показників від нормативних значень, а також забезпечення безперервного моніторингу фінансових параметрів, що відображають рух капіталу

Важливим складником оперативного контролю, що співпадає з моментом проведення операції, пов'язаної з формуванням і рухом капіталу, є перевірка коректності заповнення реквізитів первинних документів та правильності бухгалтерських записів для кожної операції.

Завершальним етапом контролю власного капіталу є оформлення його результатів у вигляді документів, які поділяються на робочі, офіційні, додаткові та супровідні. Робочі документи – це допоміжні неофіційні матеріали (наприклад, таблиці, записи), які складає особа, що проводить перевірку. Офіційні документи – обов'язкові для оформлення матеріали, такі як акти, звіти, висновки тощо.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що система контролю на підприємстві має забезпечувати умови для застосування різних форм контролю та включати раціональну систему розподілу повноважень і

відповідальності (прав і обов'язків, підзвітності). Вона повинна об'єднувати структуру управління, яка сприяє обміну інформацією і колегіальному прийняттю рішень; механізми виявлення конфлікту інтересів керівників чи інших посадових осіб із обов'язковим інформуванням спостережної ради та учасників товариства; систему внутрішніх стандартів; порядок формування внутрішньої інформаційної бази контролю; ефективну систему внутрішнього контролю, зокрема щодо формування та розподілу фінансових ресурсів; а також процедури залучення незалежних зовнішніх аудиторів і експертів до процесу внутрішнього контролю.

Виконання процедур узгодження інформації про стан і рух власного капіталу з урахуванням визначених елементів і контрольних точок за допомогою зазначених методів сприятиме формуванню достовірної та якісної інформації про надійність діючих систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю. Крім того, окреслені процедури й етапи спрямовані на підвищення організаційно-методичного та якісного рівня проведення внутрішнього контролю власного капіталу, розробку рекомендацій для підвищення ефективності господарської діяльності, а також активізацію загального процесу контролю.

Внутрішній контроль власного капіталу на ПрАТ «Тернопільський молокозавод» здійснюється в межах загальної системи внутрішнього контролю підприємства та спрямований на забезпечення достовірності облікових даних, збереження майна і дотримання вимог чинного законодавства. Основними суб'єктами контролю є керівництво товариства, бухгалтерська служба та відповідальні посадові особи, які забезпечують контроль за формуванням, змінами та використанням власного капіталу.

Контроль власного капіталу реалізується шляхом перевірки правильності документального оформлення операцій зі статутним капіталом, додатковим та резервним капіталом, нерозподіленим прибутком, а також своєчасності та повноти їх відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності. Особлива увага приділяється контролю за внесками акціонерів, відповідності

фактичного розміру статутного капіталу вимогам законодавства та його узгодженості з величиною чистих активів.

Важливим елементом внутрішнього контролю є проведення інвентаризації власного капіталу, аналіз змін його структури і динаміки, а також перевірка коректності розподілу фінансових результатів. Результати контрольних процедур узагальнюються у внутрішніх звітах і використовуються для прийняття управлінських рішень з метою забезпечення фінансової стійкості та підвищення ефективності діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

Система внутрішнього контролю повинна бути орієнтована на створення ефективної інформаційної структури підприємства, що забезпечує стабільний фінансовий стан, високий рівень корпоративного управління, виявлення несприятливих тенденцій у внутрішньому розвитку підприємства та зовнішньому середовищі, а також розробку можливих альтернативних рекомендацій щодо їх подолання.

3.2. Аналіз динаміки, структури та ефективності використання власного капіталу підприємства

«Аналіз власного капіталу є ключовим елементом оцінки фінансової стійкості підприємства, оскільки саме цей компонент визначає ступінь фінансової незалежності, рівень самофінансування та можливості стратегічного розвитку суб'єкта господарювання» [42].

Фінансовий стан підприємства значною мірою визначається структурою та динамікою власного капіталу. Власний капітал є одним із ключових фінансових показників, оскільки забезпечує фінансову незалежність і вплив власників на діяльність підприємства, слугує джерелом довгострокового фінансування, є основою для розподілу доходів і активів між власниками, а також використовується для фінансування ризикових інвестицій. Стан і тенденції зміни власного капіталу безпосередньо впливають на рівень ліквідності та

фінансової стійкості підприємства, що зумовлює необхідність аналізу його структури та динаміки.

На величину власного капіталу впливає низка чинників, зокрема обсяги внесків власників і акціонерів, результати дооцінки або уцінки необоротних активів, а також особливості та результати різних видів діяльності підприємства. У табл. 3.2 представлено структуру та динаміку складових власного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022–2024 роки.

Таблиця 3.2

Структура та динаміка складових власного капіталу
ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022-2024 роки

№ з/п	Складові власного капіталу	2022	2023	2024	Абсолютне відхилення, тис. грн. (2023/2022)	Темп росту, % (2023/2022)	Абсолютне відхилення, тис. грн. (2024/2023)	Темп росту, % (2024/2023)
1.	Зареєстрований капітал, тис. грн.					100		100
2.	Додатковий капітал, тис. грн.					100		100
3.	Резервний капітал, тис. грн.					100		100
4.	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток), тис. грн.	588868				119,2		91,2
	Разом: власний капітал	625146	738338	676347		118,1		91,6

Джерело: розраховано та узагальнено автором за даними фінансової звітності (дод. А1, А5)

З таблиці 3.2 видно, що зареєстрований капітал, додатковий та резервний капітал впродовж останніх трьох років не змінилися. Нерозподілений прибуток мав тенденцію до збільшення у 2023 році та склав 702060 тис. грн, попри те, що у 2024 році він зменшився на 61991 тис. грн, порівняно з 2023 роком, найменший його розмір 588868 тис. грн – складав у 2022 році.

Загальна сума власного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у 2022 році становила 625 146 тис. грн, у 2023 році зросла до 738 338 тис. грн (збільшення на 18,1 %), а у 2024 році зменшилася до 676 347 тис. грн, що на 8,4 % менше порівняно з 2023 роком.

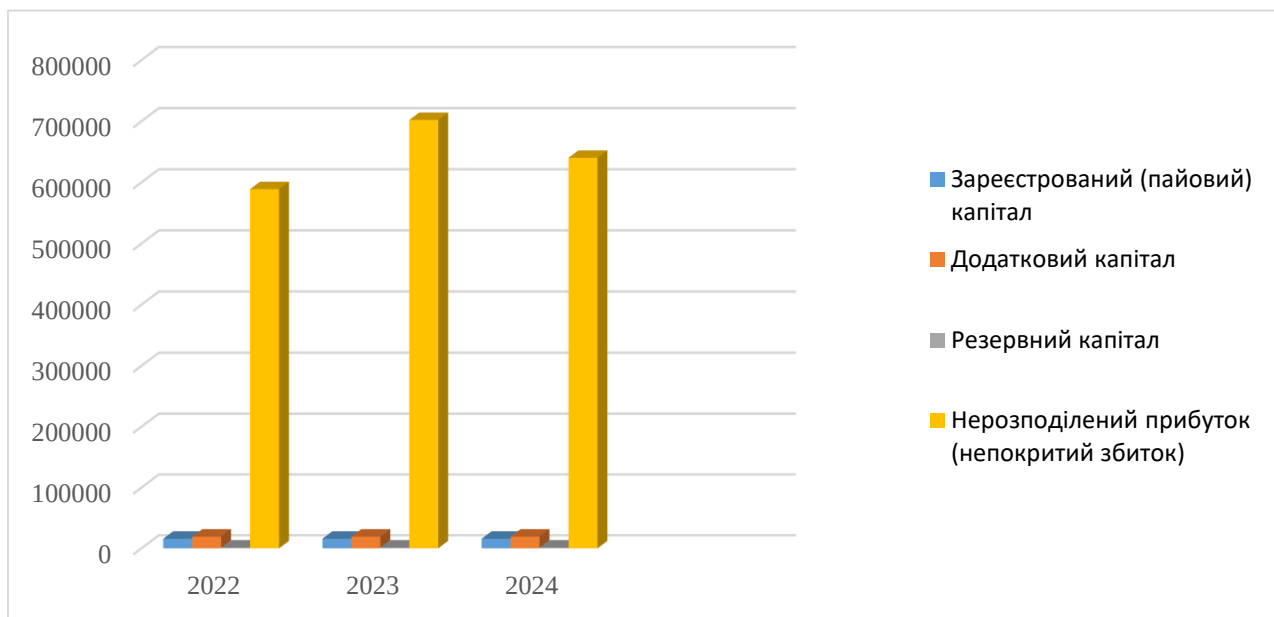

Рис. 3.4. Структура та динаміка складових власного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022-2024 рр.

Джерело: за даними табл. 3.2

Фінансова стабільність підприємства залежить від ступеня його залежності від інвесторів і кредиторів та визначається співвідношенням власних і залучених фінансових ресурсів. Цей показник дозволяє дати узагальнену оцінку фінансового стану підприємства. У світовій та вітчизняній практиці сформовано систему показників для оцінювання фінансової стабільності, які поділяються на дві групи: до першої належать показники з установленими нормативними значеннями (платоспроможність і ліквідність), до другої – показники без чітко визначених нормативів, зокрема ефективність управління, рентабельність та інші.

Основні показники фінансової стійкості:

- коефіцієнт фінансової стійкості, який виражає співвідношення власного капіталу підприємства до його зобов'язань і визначається за формулою:

$$K_{\text{фс}} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Зобов'язання}} \quad (3.1)$$

Коефіцієнт фінансової стійкості цікавить в першу чергу кредиторів, оскільки він порівнює власний капітал із позиковим. Нормативне значення коефіцієнта становить 0,6-0,7.

У табл. 3.3 наведено визначення рівня фінансової стабільності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022-2024 роки, використовуючи дані ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (дод. А1, А5).

Таблиця 3.3

Рівень фінансової стабільності ПрАТ «Тернопільський молокозавод»
за 2022-2024 рр.

№ з/п	Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення, +,- (2023/2022)	Абсолютне відхилення, +,- (2024/2023)
1.	Власний капітал, тис. грн.	625146	738338	676347		
2.	Сума зобов'язань, тис. грн.	648849	829678	1264375	+180829	+434697
3.	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,96	0,89	0,53	-0,07	-0,36

Джерело: розраховано та узагальнено автором за даними фінансової звітності (дод. А1, А5)

За розрахованими даними видно, що у 2022–2023 роках коефіцієнт фінансової стійкості ПрАТ «Тернопільський молокозавод» перевищував нормативне значення (0,6–0,7) і становив відповідно 0,96 та 0,89, що свідчить про високий рівень фінансової незалежності підприємства та достатній рівень власного капіталу в структурі джерел фінансування. Водночас у 2024 році значення коефіцієнта знизилося до 0,53, що є нижчим за нормативний рівень і вказує на зростання залежності підприємства від залучених коштів, зумовлене суттєвим збільшенням зобов'язань при одночасному скороченні власного капіталу.

Коефіцієнт автономії – показує питому вагу власного капіталу у загальній сумі засобів, які вкладені в його діяльність і розраховується як співвідношення

власного капіталу до підсумку балансу підприємства. Нормативне значення коефіцієнта автономії становить $>0,5$.

$$K_a = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Підсумок балансу}} \quad (3.2)$$

У таблиці 3.4 наведено рівень автономії ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022-2024 роки, розрахований за даними ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (дод. А1, А5).

Таблиця 3.4

Рівень автономії ПрАТ «Тернопільський молокозавод»
за 2022-2024 рр.

№ з/п	Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення, +,- (2023/2022)	Абсолютне відхилення, +,- (2024/2023)
1.	Власний капітал, тис. грн.	625146	738338	676347		
2.	Підсумок балансу, тис. грн.	1273995	1568016	1940722	+294021	+372706
3.	Коефіцієнт автономії	0,49	0,47	0,35	-0,02	-0,12

Джерело: розраховано та узагальнено автором за даними фінансової звітності (дод. А1, А5)

Протягом 2022–2024 років спостерігається стійка негативна тенденція зниження коефіцієнта автономії підприємства. Незважаючи на зростання підсумку балансу, власний капітал не забезпечує достатнього рівня фінансової незалежності. У 2024 році підприємство перебуває у зоні підвищеного фінансового ризику, що потребує: збільшення власного капіталу; оптимізації структури зобов'язань; зменшення залежності від позикових джерел фінансування.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу характеризує ступінь мобільності власних фінансових ресурсів підприємства, тобто показує, яка частка власного капіталу спрямована на фінансування поточної діяльності та вкладена в оборотні активи, а яка закріплена в необоротних активах і має

капіталізований характер. Розрахунок цього показника здійснюється за відповідною формулою:

$$K_M = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Поточні зобов'язання}}{\text{Власний капітал}} \quad (3.3)$$

Нормативний рівень коефіцієнта маневреності власного капіталу в межах 0,2-0,5. Значення < 0,2 свідчить про низьку маневреність власного капіталу, тобто більша його частина іммобілізована в необоротних активах, що знижує фінансову гнучкість підприємства. Значення 0,2–0,5 вважається оптимальним і означає достатній рівень фінансової стійкості та здатність підприємства оперативно фінансувати поточну діяльність. Значення > 0,5 може свідчити про надмірну концентрацію власного капіталу в оборотних активах, що іноді вказує на неефективне використання ресурсів.

У табл. 3.5 розраховано рівень маневреності власного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022-2024 рр.

Таблиця 3.5

Рівень маневреності власного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022-2024 рр.

№ з/п	Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення, +,- (2023/2022)	Абсолютне відхилення, +,- (2024/2023)
1.	Чистий оборотний капітал, тис. грн.	95523	23375	-374211	-72148	-397586
2.	Власний капітал, тис. грн.	625146	738338	676347		
3.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,2	0,03	-0,55	-0,17	-0,58

Джерело: розраховано та узагальнено автором за даними фінансової звітності (дод. А1, А5)

У 2022 році коефіцієнт знаходився на нижній межі нормативного діапазону (0,2-0,5), що свідчить про мінімальний, але допустимий рівень маневреності власного капіталу. У 2023 році коефіцієнт різко впав до 0,03, що значно нижче нормативу, тобто більшість власного капіталу не використовується для фінансування оборотних активів, а ймовірно залучено у необоротні активи або

інші статті. Це знижує гнучкість підприємства у фінансуванні поточної діяльності. У 2024 році коефіцієнт став від'ємним (-0,55), що є вкрай негативним сигналом і свідчить про те, що власний капітал не покриває оборотні активи (або вони можуть бути від'ємними через борги або інші фактори). Це загрожує фінансовій стабільності підприємства і вказує на ризик банкрутства.

Підприємство демонструє серйозні фінансові проблеми у 2023-2024 роках, особливо в частині оборотних коштів і маневреності власного капіталу. Від'ємний чистий оборотний капітал і коефіцієнт маневреності нижче нормативу свідчать про низьку здатність підприємства швидко реагувати на фінансові виклики та підтримувати операційну діяльність. ПрАТ «Тернопільський молокозавод» рекомендується вжити заходів для збільшення оборотних активів або реструктуризації зобов'язань, а також звернути увагу на ефективність використання власного капіталу.

Коефіцієнт постійного активу, який визначає рівень забезпечення необоротних активів власними грошовими коштами та визначається за такою формулою:

$$K_{\text{па}} = \frac{\text{Необоротні активи}}{\text{Власний капітал}} \quad (3.4)$$

Нормативне значення коефіцієнта постійного активу становить 0,5-0,8.

У таблиці 3.6, визначено рівень постійного активу ПрАТ «Тернопільський молокозавод», за період 2022-2024 рр.

Значення коефіцієнта постійного активу у всі роки суттєво перевищують нормативний діапазон (0,5–0,8).

Значення понад норматив свідчить, що необоротні активи значно перевищують власний капітал підприємства. Зростання коефіцієнта з 1,1 у 2022 році до 1,7 у 2024 році вказує на те, що структура капіталу стає все більш «важкою» за рахунок необоротних активів, і, відповідно, зростає навантаження на власний капітал. Це може бути ознакою низької ліквідності, оскільки необоротні активи складніше швидко реалізувати для покриття зобов'язань.

Таблиця 3.6

Рівень постійного активу ПрАТ «Тернопільський молокозавод»
за 2022-2024 рр.

№ з/п	Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення, +,- (2023/2022)	Абсолютне відхилення, +,- (2024/2023)
1.	Необоротні активи, тис. грн.	678841	974027	1177593	+295186	+203566
2.	Власний капітал, тис. грн.	625146	738338	676347		
3.	Коефіцієнт постійного активу	1,1	1,3	1,7	+0,2	+0,4

Джерело: розраховано та узагальнено автором за даними фінансової звітності (дод. А1, А5)

Перевищення нормативного діапазону також свідчить про потенційну небезпеку для фінансової стійкості підприємства, оскільки велика частина капіталу «заморожена» у довгострокових активах і не може бути оперативно використана для покриття короткострокових зобов'язань.

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» має високу концентрацію необоротних активів відносно власного капіталу, що може обмежувати його фінансову гнучкість і швидкість реагування на ринкові зміни. Рекомендується звернути увагу на оптимізацію структури активів, наприклад, за рахунок збалансування оборотних і необоротних активів, а також посилення фінансової стійкості через збільшення власного капіталу або залучення довгострокового фінансування.

Коефіцієнт фінансової залежності – характеризує забезпеченість власними коштами і незалежність від зовнішнього інвестування та розраховується за формулою:

$$K_{фз} = \frac{\text{Підсумок балансу}}{\text{Власний капітал}} \quad (3.5)$$

У таблиці 3.7 визначено рівень фінансової залежності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2022-2024 рр.

Нормативний рівень коефіцієнта фінансової залежності зазвичай становить не більше 1,0–1,5.

Зростання коефіцієнта фінансової залежності вказує на те, що підприємство дедалі більше покладається на зовнішнє фінансування (борги, кредити, інші зобов'язання) замість власних коштів.

Таблиця 3.7

Рівень фінансової залежності ПрАТ «Тернопільський молокозавод»
за 2022-2024 рр.

№ з/п	Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення, +,- (2023/2022)	Абсолютне відхилення, +,- (2024/2023)
1.	Підсумок балансу, тис. грн.	1273995	1568016	1940722	+294021	+372706
2.	Власний капітал, тис. грн.	625146	738338	676347		
3.	Коефіцієнт фінансової залежності	2,0	2,1	2,9	+0,1	+0,8

Джерело: розраховано та узагальнено автором за даними фінансової звітності (дод. А1, А5)

Значення вище 2,0 свідчить про високу фінансову залежність і підвищений рівень фінансових ризиків. Особливо різке збільшення до 2,9 у 2024 році сигналізує про потенційну загрозу для фінансової стабільності.

Висока фінансова залежність може призводити до збільшення витрат на обслуговування боргу, зниження кредитного рейтингу та обмеження можливостей для подальшого залучення фінансування.

Водночас, у певних випадках використання позикових коштів може бути виправданим, якщо вони спрямовані на розвиток і дають більший прибуток, ніж вартість запозичень.

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у 2024 році має підвищений рівень фінансової залежності, що свідчить про збільшення ризиків, пов'язаних з борговим навантаженням. Підприємству варто оцінити ефективність використання залучених коштів та за потреби розробити стратегію зменшення боргового навантаження для збереження фінансової стійкості.

Коефіцієнт довгострокової заборгованості, який характеризує структуру капіталу у цілому і розраховується за формулою:

$$K_{\text{дз}} = \frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Довгострокові зобов'язання} + \text{Власний капітал}} \quad (3.6)$$

У таблиці 3.8 представлено визначення рівня довгострокової заборгованості ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2022-2024 рр.

Таблиця 3.8

Рівень довгострокового залучення позикових коштів
ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022-2024 рр.

№ з/п	Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення, +,- (2023/2022)	Абсолютне відхилення, +,- (2024/2023)
1.	Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	149218	259064	127035	+109846	-132029
2.	Сума довгострокових зобов'язань й власного капіталу, тис. грн.	774364	997402	803382	+223038	-194020
3.	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,19	0,26	0,16	+0,07	-0,1

Джерело: розраховано та узагальнено автором за даними фінансової звітності (дод. А1, А5)

Цей коефіцієнт дозволяє оцінити структуру довгострокового капіталу підприємства та ступінь його залежності від зовнішніх позик. Він важливий для аналізу фінансової стійкості і планування оптимальної структури капіталу. Оптимальний діапазон залежить від галузі, але зазвичай бажано, щоб цей коефіцієнт не перевищував 0,4–0,6.

У 2023 році коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів збільшився на 0,07, що свідчить про зростання частки довгострокових зобов'язань у структурі довгострокового капіталу. А в 2024 році цей коефіцієнт

знизився на 0,10, тобто підприємство зменшило свою довгострокову фінансову залежність від позикових коштів.

Коефіцієнт співвідношення власних та залучених коштів показує загальну оцінку фінансової стійкості та розраховується за формулою:

$$K_{вз} = \frac{\text{Довгострокові зобов'язання} + \text{Короткострокові кредити банків}}{\text{Власний капітал}} \quad (3.7)$$

У таблиці 3.9 наведено визначення рівня співвідношення власних та залучених коштів ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022-2024 рр.

Таблиця 3.9

Рівень співвідношення власних та залучених коштів
ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022-2024 рр.

№ з/п	Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення, +,- (2023/2022)	Абсолютне відхилення, +,- (2024/2023)
1.	Позиковий капітал, тис. грн.	648849	829678	1264375	+180829	+434697
2.	Власний капітал, тис. грн.	625146	738338	676347		
3.	Коефіцієнт загальної фінансової залежності	1,04	1,12	1,87	+0,08	+0,75

Джерело: розраховано та узагальнено автором за даними фінансової звітності (дод. А1, А5)

Високе значення коефіцієнта свідчить про велику фінансову залежність і підвищені ризики, пов'язані з обслуговуванням як короткострокових, так і довгострокових позик. Низьке значення означає, що підприємство більше покладається на власний капітал, що підвищує його фінансову стійкість.

Нормативні значення залежать від галузі, але зазвичай рекомендується, щоб цей коефіцієнт був не більше 1,0–1,5.

Коефіцієнт загальної фінансової залежності для підприємства зростає з 1,04 у 2022 році до 1,87 у 2024 році, що свідчить про значне збільшення частки позикового капіталу у структурі фінансування. Це означає, що підприємство дедалі більше покладається на зовнішні джерела фінансування, що підвищує його фінансові ризики і навантаження на обслуговування боргу. Особливо різке

зростання коефіцієнта у 2024 році (на 0,75) може свідчити про посилення боргового навантаження, що потребує уваги щодо управління фінансовою стабільністю.

При проведенні аналізу варто особливу увагу звертати на інтенсивність та ефективність використання власного капіталу підприємства, оскільки саме це значною мірою впливає на загальну ефективність діяльності підприємства. Ефективність використання власного капіталу визначається через показник рентабельності капіталу, який розраховується за формулою:

$$\text{Рентабельність капіталу} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна сума власного капіталу}} \quad (3.8)$$

Капіталомісткість характеризує співвідношення середньорічної суми власного капіталу до чистого доходу від реалізації і визначається за формулою:

$$\text{Капіталомісткість} = \frac{\text{Середньорічна сума власного капіталу}}{\text{Чистий дохід від реалізації}} \quad (3.9)$$

На основі цих показників та даних ф. 2 «Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)» та ф. 4 «Звіту про власний капітал» у табл. 3.10 представлено динаміку змін ефективності використання власного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за період 2022–2024 років.

Таблиця 3.10

Динаміка змін ефективності використання власного капіталу

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022-2024 рр.

№ з/п	Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення, (2023/2022)	Абсолютне відхилення, (2024/2023)
1.	Чистий фін. результат, прибуток (збиток), тис. грн.	181710	113192	(61991)	-68518	-175183
2.	Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	3526358	4038979	4849354	+512621	+810375
3.	Середньорічна сума власного капіталу, тис. грн.	524291	681742	707342,5	+157451	+25600,5
4.	Рівень рентабельності капіталу	34.66	16.60	-8.76	-18,06	-25,36
5.	Капіталомісткість	0,15	0,17	0,14	+0,02	-0,02

Джерело: розраховано та узагальнено автором за даними фінансової звітності (дод. А1, А5)

У цілому аналіз рівня рентабельності власного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» свідчить про суттєве погіршення ефективності

його використання протягом 2022–2024 років. У 2022 році підприємство демонструвало високий рівень рентабельності капіталу, що вказувало на ефективне використання власних фінансових ресурсів і здатність генерувати значний прибуток.

У 2023 році показник рентабельності помітно знизився, що було зумовлено скороченням чистого фінансового результату при одночасному зростанні середньорічної суми власного капіталу. У 2024 році рентабельність власного капіталу набула від’ємного значення, що свідчить про збитковість діяльності підприємства та неефективне використання вкладених власних коштів у звітному періоді.

Капіталомісткість у 2022–2024 роках змінювалася менш різко, однак загальна динаміка також характеризує певні структурні зрушення у використанні власного капіталу. Зростання капіталомісткості у 2023 році означає, що для формування одиниці чистого доходу підприємству знадобився більший обсяг власного капіталу, що свідчить про зниження ефективності його використання. У 2024 році спостерігається певне зменшення капіталомісткості, однак за умов отримання збитку це не може розглядатися як позитивна тенденція. Загалом поєднання зниження рентабельності власного капіталу та нестабільної динаміки капіталомісткості вказує на погіршення фінансових результатів і потребу в удосконаленні управління власним капіталом підприємства.

Таким чином, результати аналізу свідчать про погіршення фінансового стану ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у 2022–2024 роках, що проявляється у зростанні залежності від залучених коштів, зниженні маневреності та ефективності використання власного капіталу, а також отриманні збитку у 2024 році. Значна концентрація капіталу в необоротних активах обмежує фінансову гнучкість підприємства, а підвищення боргового навантаження посилює фінансові ризики. За збереження зазначених тенденцій може виникнути загроза спроможності підприємства реалізовувати активи за обліковою вартістю та своєчасно виконувати свої зобов’язання.

3.3. Напрями удосконалення обліково-аналітичного забезпечення власного капіталу

У сучасних умовах господарювання ефективність управління власним капіталом значною мірою залежить від якості обліково-аналітичного забезпечення, яке формує інформаційну базу для прийняття управлінських рішень. Проведений аналіз фінансового стану ПрАТ «Тернопільський молокозавод» засвідчив наявність негативних тенденцій, зокрема зростання фінансової залежності, зниження маневреності та рентабельності власного капіталу, що обумовлює необхідність удосконалення системи його обліку та аналізу.

Першочерговим напрямом удосконалення обліково-аналітичного забезпечення власного капіталу є оптимізація облікової політики підприємства, оскільки саме вона визначає методологічні засади формування, відображення та використання власного капіталу в системі бухгалтерського обліку. Для ПрАТ «Тернопільський молокозавод» доцільно не лише уточнити, а й розширити положення облікової політики щодо кожної складової власного капіталу, зокрема статутного, додаткового, резервного капіталу та нерозподіленого прибутку.

З практичної точки зору підприємству рекомендується чітко закріпити в обліковій політиці порядок формування резервного капіталу із зазначенням мінімального відсотка від чистого прибутку, який щорічно спрямовується на його поповнення, а також визначити напрями використання резервного капіталу, зокрема для покриття можливих збитків або фінансування непередбачених витрат. Це сприятиме підвищенню фінансової стійкості підприємства та зниженню ризиків у періоди нестабільної діяльності.

Крім того, доцільно деталізувати механізм розподілу нерозподіленого прибутку, передбачивши пріоритетні напрями його використання, такі як поповнення оборотних коштів, інвестиції у модернізацію основних засобів або формування резервів. Для ПрАТ «Тернопільський молокозавод» це є особливо

актуальним з огляду на зниження рентабельності власного капіталу та наявність збитку у 2024 році, що потребує більш зваженого підходу до використання внутрішніх фінансових ресурсів.

Окрему увагу варто приділити регламентації порядку відображення змін у власному капіталі в бухгалтерському обліку та звітності, зокрема в частині коригувань, пов'язаних з переоцінкою активів, виправленням помилок минулих періодів та змінами облікових оцінок. Чітке визначення таких процедур у межах облікової політики забезпечить прозорість інформації про власний капітал і підвищить її аналітичну цінність для внутрішніх користувачів.

Таким чином, удосконалення облікової політики шляхом її деталізації та адаптації до специфіки діяльності ПрАТ «Тернопільський молокозавод» створить передумови для більш ефективного управління власним капіталом, підвищення рівня фінансового контролю та обґрунтованості управлінських рішень.

Важливим напрямом удосконалення обліково-аналітичного забезпечення є поглиблення аналітичного обліку власного капіталу шляхом деталізації інформації за джерелами його формування та напрямками використання. Для ПрАТ «Тернопільський молокозавод» доцільно розширити аналітичний облік у межах діючих синтетичних рахунків класу 4 «Власний капітал» [29], що дозволить отримувати більш повну та оперативну інформацію для управління фінансовими результатами.

Зокрема, у межах рахунку 40 «Статутний капітал» [29], доцільно вести аналітичний облік за видами внесків засновників (грошові внески, майнові внески, нематеріальні активи), а також за окремими учасниками. Це забезпечить прозорість структури статутного капіталу та контроль за змінами його величини.

Для рахунку 42 «Додатковий капітал» [29], рекомендовано запровадити аналітичні рахунки за джерелами його формування, зокрема: додаткові внески власників, безоплатно отримані активи, емісійний дохід. Така деталізація

сприятиме контролю за походженням додаткового капіталу та його роллю у фінансуванні діяльності підприємства.

Особливої уваги потребує рахунок 43 «Резервний капітал» [29], у межах якого доцільно вести аналітичний облік за напрямками використання резервів: покриття збитків, фінансування непередбачених витрат, забезпечення фінансової стабільності. Це дозволить ефективніше використовувати резервний капітал у кризових періодах.

Найбільш інформативним для аналізу фінансових результатів є рахунок 44 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» [29], у межах якого доцільно запровадити аналітичні рахунки за роками виникнення прибутку або збитку, а також за напрямками його використання (поповнення резервного капіталу, фінансування інвестицій, покриття збитків минулих періодів). Для ПрАТ «Тернопільський молокозавод», з урахуванням отримання збитку у 2024 році, така деталізація дозволить чітко ідентифікувати причини погіршення фінансових результатів та оцінити ефективність прийнятих управлінських рішень.

Таким чином, поглиблення аналітичного обліку власного капіталу через деталізацію рахунків класу 4 створить інформаційну основу для своєчасного аналізу змін у структурі капіталу, виявлення факторів фінансової нестабільності та підвищення ефективності управління власними фінансовими ресурсами ПрАТ «Тернопільський молокозавод».

З метою підвищення ефективності управління власним капіталом доцільним є розширення системи внутрішньої управлінської звітності, яка має бути орієнтована на потреби керівництва та забезпечувати своєчасну, релевантну й аналітичну інформацію. Для ПрАТ «Тернопільський молокозавод» доцільно впровадити регулярне формування внутрішніх аналітичних звітів, спрямованих на оцінку структури, динаміки та ефективності використання власного капіталу. Така звітність має доповнювати фінансову звітність і слугувати інструментом оперативного контролю та прогнозування фінансового стану підприємства.

Практично це може бути реалізовано шляхом запровадження щоквартального управлінського звіту про стан та ефективність використання власного капіталу, який формуватиметься на основі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

У цьому звіті доцільно відображати не лише абсолютні показники, а й ключові фінансово-аналітичні коефіцієнти, зокрема рентабельність власного капіталу, коефіцієнт маневреності, фінансової та загальної фінансової залежності, а також капіталомісткість. Наявність такої інформації дозволить керівництву оперативно виявляти негативні тенденції, оцінювати їх причини та приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо оптимізації структури капіталу.

На прикладі проведеного аналізу у п. 3.2 кваліфікаційної роботи, можна запропонувати управлінський звіт (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Управлінський звіт про стан та ефективність використання власного капіталу

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2024 рік

Показник	Початок періоду	Кінець періоду	Відхилення	Коментар
Власний капітал, тис. грн.	738338	676347	-61991	Зменшення обсягу власних коштів
у тому числі:				
статутний капітал			-	Без змін
додатковий капітал			-	Без змін
резервний капітал			-	Без змін
нерозподілений прибуток (збиток)			-61991	Покриття збитку
Рентабельність власного капіталу, %	16,6	-8.76	-25,36	Перехід до збитковості
Коефіцієнт маневреності	0,03	-0,55	-0,58	Втрата фінансової гнучкості
Коефіцієнт фінансової залежності	2,1	2,9	+0,8	Зростання боргового навантаження
Капіталомісткість	0,17	0,14	-0,03	Формальне зниження

Джерело: запропоновано автором за даними фінансової звітності (дод. А1, А5)

Запровадження такої форми управлінської звітності на ПрАТ «Тернопільський молокозавод» дозволить не лише систематизувати інформацію про власний капітал, а й підвищити аналітичність облікових даних, забезпечити своєчасний контроль за ефективністю його використання та сформуванню основу для прийняття стратегічних управлінських рішень.

Окрему увагу слід приділити систематичному використанню фінансово-аналітичних коефіцієнтів у процесі управління. Для підприємства доцільно запровадити регулярний моніторинг показників автономії, загальної фінансової залежності, довгострокового залучення позикових коштів і рентабельності власного капіталу. Це дозволить не лише оцінювати поточний фінансовий стан, а й прогнозувати можливі ризики втрати фінансової стійкості.

Суттєвим напрямом удосконалення є автоматизація обліково-аналітичних процесів. Впровадження сучасних програмних продуктів бухгалтерського та управлінського обліку на ПрАТ «Тернопільський молокозавод» сприятиме підвищенню оперативності обробки інформації, зменшенню ймовірності помилок та покращенню якості аналітичних розрахунків щодо власного капіталу.

З урахуванням інтеграції України у міжнародний економічний простір дедалі більшої актуальності набуває приведення обліку власного капіталу у відповідність до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Для підприємств це не лише обов'язкова умова адаптації до світових практик ведення бізнесу, а й важливий крок для підвищення прозорості та достовірності фінансової звітності. Відповідність МСФЗ сприяє забезпеченню більшої порівнянності фінансової інформації з показниками інших компаній на міжнародному рівні, що значно полегшує аналіз і прийняття інвестиційних рішень.

Для ПрАТ «Тернопільський молокозавод» впровадження стандартів МСФЗ відкриває можливості для залучення іноземних інвесторів, зміцнення довіри з боку партнерів і фінансових установ, а також сприяє підвищенню конкурентоспроможності на глобальних ринках. Таким чином, адаптація обліку

власного капіталу до міжнародних вимог є важливим елементом стратегії сталого розвитку підприємства в умовах глобалізації економіки.

Крім того, доцільним є посилення внутрішнього контролю за використанням власного капіталу. Для ПрАТ «Тернопільський молокозавод» рекомендовано впровадити внутрішні контрольні процедури щодо доцільності спрямування власних коштів, зокрема на фінансування необоротних активів, що дозволить знизити фінансові ризики та підвищити ефективність використання власного капіталу.

Отже, реалізація запропонованих напрямів удосконалення обліково-аналітичного забезпечення власного капіталу сприятиме підвищенню фінансової стійкості ПрАТ «Тернопільський молокозавод», покращенню якості управлінських рішень та створенню передумов для стабільного розвитку підприємства в довгостроковій перспективі.

Висновки до третього розділу

1. Організація внутрішнього контролю власного капіталу на ПрАТ «Тернопільський молокозавод» має системний характер та реалізується в межах загальної системи внутрішнього контролю підприємства. Визначено чіткі функції суб'єктів контролю – керівництва, бухгалтерської служби та відповідальних осіб, що забезпечують своєчасну перевірку законності, доцільності та достовірності операцій зі статутним, додатковим, резервним капіталом та нерозподіленим прибутком.

2. Особлива увага приділяється документальному оформленню, відповідності операцій законодавству та узгодженню облікових даних із реальним станом власного капіталу. Проведення регулярної інвентаризації та систематичний аналіз змін структури капіталу сприяють підвищенню прозорості і контролю за його рухом.

3. Аналіз показників ефективності використання власного капіталу ПрАТ «Тернопільський молокозавод» виявив негативні тенденції, зокрема зниження

рівня рентабельності та зменшення власного капіталу у 2024 році, що потребує особливої уваги в контексті фінансової стабільності підприємства. Показники маневреності та капіталомісткості свідчать про обмежену гнучкість у фінансовому управлінні, а зростання коефіцієнту фінансової залежності вказує на підвищення рівня залучення позикових коштів, що підсилює ризики підприємства.

4. Обліково-аналітичне забезпечення власного капіталу потребує подальшого удосконалення. На підприємстві доцільно розширити деталізацію аналітичного обліку шляхом запровадження окремих аналітичних рахунків за джерелами формування та напрямками використання капіталу.

5. Розширення внутрішньої управлінської звітності, включаючи звіти з динаміки власного капіталу та ключових фінансових коефіцієнтів, дозволить керівництву своєчасно реагувати на негативні зміни та приймати ефективні управлінські рішення.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження у кваліфікаційній роботі можна сформулювати такі висновки.

Власний капітал ПрАТ «Тернопільський молокозавод» виступає фундаментальним елементом фінансової стійкості підприємства, що визначає його здатність забезпечувати довгострокове функціонування та розвиток. Ефективне управління власним капіталом передбачає організацію чіткого і системного обліку, який має забезпечувати повну, достовірну та своєчасну інформацію про всі його складові – статутний капітал, додатковий капітал, резервний капітал і нерозподілений прибуток.

Важливим аспектом є розмежування функцій відповідальних за контроль суб'єктів та впровадження ефективної системи внутрішнього контролю, що дозволяє перевіряти законність, доцільність та правильність відображення операцій із капіталом, а також своєчасно проводити інвентаризацію та аналіз змін його структури.

Аналіз фінансово-економічних показників свідчить про наявність негативних тенденцій, таких як зниження рівня рентабельності власного капіталу і наявність збитків у 2024 році, що вказує на підвищений фінансовий ризик і потребує посиленої уваги керівництва.

Показники маневреності та капіталомісткості свідчать про обмежену гнучкість у фінансовому управлінні, а зростання коефіцієнту фінансової залежності – про збільшення частки позикових коштів, що підсилює загальні фінансові ризики підприємства.

Враховуючи це, стає очевидною необхідність удосконалення обліково-аналітичного забезпечення власного капіталу. Зокрема, на підприємстві доцільно впровадити більш деталізований аналітичний облік за джерелами формування капіталу та напрямками його використання, що сприятиме оперативному моніторингу і виявленню причин змін у фінансовому стані.

Розширення системи внутрішньої управлінської звітності, включаючи формування звітів, які відображають динаміку власного капіталу та основні фінансові коефіцієнти, надасть керівництву необхідні інструменти для своєчасного реагування на негативні тенденції і прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Впровадження сучасних програмних продуктів для автоматизації бухгалтерського та управлінського обліку дозволить підвищити оперативність обробки інформації, зменшити ризик помилок і покращити якість аналітичних розрахунків, що безпосередньо вплине на якість управління капіталом.

Крім того, у контексті інтеграції України до міжнародного економічного простору особливої важливості набуває приведення обліку власного капіталу у відповідність з міжнародними стандартами фінансової звітності. Це сприятиме підвищенню прозорості фінансової звітності ПрАТ «Тернопільський молокозавод», покращить її порівнянність з міжнародними компаніями та збільшить привабливість підприємства для потенційних інвесторів і партнерів.

Таким чином, комплексний підхід до організації обліку, контролю та аналізу власного капіталу є ключовим чинником забезпечення фінансової стійкості, ефективності господарської діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємства на сучасному етапі розвитку економіки. Реалізація запропонованих заходів створить передумови для сталого розвитку ПрАТ «Тернопільський молокозавод» у майбутньому, зміцнить довіру інвесторів і сприятиме підвищенню його ринкової вартості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бержанір І. А. Власний капітал підприємства: економічна сутність та особливості обліку. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Науковий журнал. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2023. Вип. 19. Т. 2. С. 78–86. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/15444/1/Vlasn_cap_ek_sutn.pdf
2. Гуріна Н., Яригіна А. Власний капітал підприємства: економічна сутність, проблеми обліку та шляхи його удосконалення. Економіка та суспільство. Вип. 33. 2021. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/973>
3. Дробязко С. І. Удосконалення методології бухгалтерського обліку власного капіталу підприємств. Агро-світ. 2020. № 1. С. 3–8. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/1_2020/2.pdf
4. Лахтіонова Л. А. Загальна оцінка власного капіталу за даними проміжної фінансової звітності. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. Том 31 (70). № 3. 2020. С. 133-139. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_3/31_70_3_2/25.pdf
5. Мардус Н. Ю., Козаченко Д. М. Теоретичні аспекти обліку, аудиту та аналізу власного капіталу підприємства. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством: матеріали 5-ї Всеукр. наук.-практ. конф., 14—15 квітня 2022 р. Полтав. держ. аграрний ун-т. Полтава, 2022. С. 104—106. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/ad69bf93-ad1f-45e9-bb88-32f9ec38262f/content>
6. Погріщук Г. Б., Волощук Р. Є. Власний капітал підприємства: сутність і особливості формування в Україні. Економіка та держава. Економічна наука. № 7. 2020. С. 16-23. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2020/4.pdf

7. Сторожук Т. М., Дружинська Н. С. Звітність підприємства : навчальний посібник. Державний податковий університет. Ірпінь. 2024. 660 с.

8. Щендригоренко М. Т., Гейер Е. С., Шевченко Л. Я. Облік і контроль власного капіталу підприємства: організація та пропозиції з удосконалення. Вісник Донецького університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. Вип. 2 (73). 2020. С. 91-98. URL: <http://elibrary.donnuet.edu.ua/2192/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%E2%84%962.pdf>

9. Загальні вимоги до фінансової звітності: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1. Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 26.10.2025 р.)

10. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затв. наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text> (дата звернення 26.10.2025 р.)

11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 27.10.2025 р.)

12. Концептуальна основа фінансової звітності: Концепція від 01.09.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009#Text (дата звернення 26.10.2025).

13. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС): Міжнародний документ від 17.04.2013 р. № 345/2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-13#Text (дата звернення 26.10.2025).

14. Подання фінансової звітності: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1. Виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку зі змінами станом на 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text (дата звернення 26.10.2025).

15. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 27.10.2025).

16. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення 27.10.2025 р.)

17. Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 р. № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення 27.10.2025 р.)

18. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України № 1057-IV від 09.07.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15?find=1&text=%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9+%D0%BA%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%BB#w1_1 (дата звернення 27.10.2025 р.)

19. Об'єднання підприємств: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19. Затверджено Наказом Міністерства фінансів від 07.07.1999 р. № 163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text> (дата звернення 27.10.2025 р.)

20. Перше застосування МСФЗ: Міжнародний стандарт фінансової звітності 1. Виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку зі змінами станом на 01.01.2012 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_004#Text (дата звернення 27.10.2025 р.)

21. Податки на прибуток: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 12. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-12_ukr19-.pdf (дата звернення 27.10.2025 р.)

22. Подання фінансової звітності: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-01_ukr19.pdf (дата звернення 27.10.2025 р.)

23. Основні засоби: Національне положення (стандарт) бухгалтерського

обліку 7. Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 27.02.2000 року № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення 28.10.2025 р.)

24. Нематеріальні активи: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8. Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 року № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text> (дата звернення 28.10.2025 р.)

25. Запаси: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9. Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 20.10.99 року № 246. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення 28.10.2025 р.)

26. Фінансові інвестиції: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12. Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 26.04.2000 року № 91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00#Text> (дата звернення 28.10.2025 р.)

27. Вплив змін валютних курсів: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21. Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 10.08.2000 року № 193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text> (дата звернення 28.10.2025 р.)

28. Прибуток на акцію: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 24. Затверджено Наказом Міністерства фінансів від 16.07.2001 року № 344. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0647-01#Text> (дата звернення 28.10.2025 р.)

29. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Затверджено Наказом Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 29.10.2025 р.)

30. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення

29.10.2025 р.)

31. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку щодо операцій з формування статутного капіталу в акціонерних товариствах від 10.06.2003 р. №256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va256312-03#Text> (дата звернення 28.10.2025 р.)

32. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 року № 93/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 29.10.2025 р.)

33. Приватне акціонерне товариство «Тернопільський молокозавод». Окрема фінансова звітність за 2024 рік зі Звітом незалежного аудитора. URL:https://pjsc.molokija.com/uploads/file_uploads/FS_Molokia2024_signed_1.pdf

34. Фінансовий облік: навчальний посібник. В. М. Краєвський, О. П. Колісник, Н. В. Гуріна та ін. Ірпінь : Державний податковий університет. 2022. 616 с.

35. Правдюк Н. Л., Коваль Л. В., Коваль О. В. Облікова політика підприємств: навч. посібник. Видавництво: Центр учбової літератури. 2020. 647 с. URL: <https://repository.vsau.org/getfile.php/24655.pdf>

36. Фінансовий облік : підручник. Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, П. Н. Денчук [та ін.]. 4-те вид., доповн. та переробл. Тернопіль : ЗУНУ. 2024. 490 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/53367>

37. Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6. Затверджено Наказом Міністерства фінансів від 28.05.1999 року № 137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99#Text>

38. Онищенко В. Звіт про власний капітал: інструкція, зразок заповнення. Експертус. Цифрове видавництво. 16.01.2025 р. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7209-zvt-pro-vlasniy-kaptal>

39. Статут ПрАТ «Тернопільський молокозавод» (нова редакція). Тернопіль. 2024. URL:

https://pjsc.molokija.com/uploads/file_uploads/Statut_vid_13.11.2024_r..pdf

40. Гейєр Е. С., Щендригоренко М. Т., Шевченко Л. Я. Актуальні питання внутрішнього контролю власного капіталу підприємства та напрями їх вирішення. Торгівля і ринок України. № 1(47). 2020. С. 88-96. URL: <http://elibrary.donnueet.edu.ua/2191/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8F%20%E2%84%961.pdf>

41. Замула І.В., Танасієва М.М. Внутрішній контроль : навч. посіб. Чернівці : Технодрук, 2021. 336 с. URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7959/%D0%97%D0%B0%D0%BC%D1%83%D0%BB%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

42. Зоря О. П., Єрмолаєва М. В., Капаєва М. Л., Кулинич В. В., Кацай Ю. Р. Власний капітал у системі забезпечення фінансової стійкості підприємства: облік, звітність, аналіз. Актуальні питання економічних наук. 29.04.2025. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/%D0%97%D0%BE%D1%80%D1%8F+%D1%82%D0%B0+%D1%96%D0%BD.pdf>

43. Міщук Є. В., Поліщук І. Г. Аналіз управління власним капіталом та його роль в управлінні підприємницькою діяльністю. Агросвіт. № 23. 2024. С. 20-27. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/A+23-2024_St3.pdf

44. Адлер О. О., Лесько О. Й. Аналіз господарської діяльності : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ. 2019. 115 с.

45. Третьякова Т. О., Нечипорук Н. В. Аналіз власного капіталу з метою його вдосконалення у господарській діяльності підприємств. Вісник Університету «Україна». (Серія «Економіка, менеджмент, маркетинг»). Вип. 2 (29). 2021. URL: <https://economics.com.ua/s48-analiz-vlasnogo-kapitalu-z-metoyu-yogo-vdoskonalennya-u-gospodarskiy-diyalnosti-pidpriemstv>